

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА**

**УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА**

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ  
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ  
БИЛТЕН**

**БРОЈ 3  
2016.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

**<http://bpp.uzzpro.gov.rs>**

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

**<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>**

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

**<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>**

Дигитална библиотека налази се на адреси:

**<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>**

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,  
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **[biblioteka@uzzpro.gov.rs](mailto:biblioteka@uzzpro.gov.rs)**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења  
(**[smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs](mailto:smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs)**)

Сарадници: Јелена Васиљевић, оператер за системе базе података  
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података  
Радмила Тубин-Михајловић, оператер припреме података  
Гордана Михајловић, оператер припреме података  
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података  
Смиљана Павков, документалиста

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и  
Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ  
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА  
Београд, Немањина 22-26

## **САДРЖАЈ**

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед садржаја нових бројева часописа
- 4.** Преглед старих публикација
- 5.** Преглед нових књига
- 6.** Листа најчитанијих књига

# 1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА  
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА  
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ  
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

## **УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ**

### **Службени гласник Републике Србије**

Указ о распуштању Народне скупштине Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Либан, Емира Елфића, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Либан, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Дамаску, Јована Вујасиновића, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Закон о систему плата запослених у јавном сектору, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Закон о општем управном поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Закон о изменама и допунама Закона о територијалној организацији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Уредба о утврђивању Програма подстицаја за спровођење мера и активности неопходних за достизање утврђених циљева из области управљања миграцијама у јединицама локалне самоуправе, за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Одлука о избору министра одбране, Зорана Ђорђевића, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2016

Одлука о избору судија који се први пут бирају на судијску функцију, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Одлука о расписивању избора за народне посланике, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Одлука о измени Одлуке о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему

Аутономне Покрајине Војводине и систему локалне самоуправе за 2015. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука о одређивању боје гласачких листића и боје контролног листа за проверу исправности гласачке кутије, за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине, расписаним за 24. април 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука о расписивању избора за одборнике скупштина градова и скупштина општина у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2016

Одлука о проглашењу елементарне непогоде за део територије Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Одлука о образовању Тела за координацију послова информационе безбедности, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Одлука о координираном спровођењу избора за народне посланике Народне скупштине и избора за одборнике скупштина јединица локалне самоуправе расписаних за 24. април 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Одлука о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Одлука о проглашењу елементарне непогоде на територији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Одлука о образовању Републичког штаба за ванредне ситуације, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Одлука о укидању ванредне ситуације на територији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Одлука о проглашењу престанка елементарне непогоде, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Правилник о летовима посебне намене за оперативне потребе Министарства унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о утврђивању здравствене способности физичких лица за држање и ношење оружја, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Правилник о критеријумима, мерилима и поступку за оцењивање рада судијских помоћника, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Упутство за спровођење избора за народне посланике Народне скупштине, расписаних за 24. април 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Упутство за спровођење гласања на изборима за народне посланике народне скупштине, расписаним за 24. април 2016. године, на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Роковник за вршење изборних радњи у поступку спровођења избора за народне посланике Народне скупштине, расписаних за 24. април 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Правила о раду бирачких одбора за координирано спровођење избора за народне посланике Народне скупштине и избора за одборнике скупштина јединица локалне самоуправе, расписаних за 24. април 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Решење о разрешењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Ивице Здравковића, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Александра Ребића, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о разрешењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Миломира Лукића, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Дејана Јонића, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности директора Управе за заједничке послове републичких органа, Зорана Трнинића, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, др Вјекослава Бобара, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, др Милка Палибрка, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Мирјане Радоњић, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решење о изменама и допунама Решења о утврђивању листе означених лица, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Решење о допунама Решења о утврђивању листе означених лица, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Национална стратегија за процесуирање ратних злочина, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2016

Етички кодекс чланова Високог савета судства, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Сажетак Редовног годишњег извештаја о раду за 2015. годину Повереника за заштиту равноправности, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

### **Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори**

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о узајамној заштити интелектуалне својине током билатералне војно-техничке сарадње, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

### **Службени лист Аутономне Покрајине Војводине**

Пословник Покрајинске изборне комисије, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2016



Одлука о измени Одлуке о именовану председника, чланова и секретара Покрајинске изборне комисије и њихових заменика, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2016

Одлука о одређивању боје гласачког листића и контролног листа за проверу исправности гласачке кутије за гласање на изборима за посланике у Скупштини Аутономне Покрајине Војводине, који ће се одржати у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2016

Одлука о расписивању избора за посланике у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 14/2016

Упутство за спровођење избора за посланике у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, расписаних за 24. април 2016. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 15/2016

### **Службени лист Града Београда**

Одлука о максималном броју запослених на неодређено време у систему локалне самоуправе града Београда за 2015. годину, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Одлука о распуштању Скупштине Градске општине Вождовац и образовању Привременог органа Градске општине Вождовац, Службени лист Града Београда бр. 9/2016

Одлука о распуштању Скупштине Градске општине Земун и образовању Привременог органа Градске општине Земун, Службени лист Града Београда бр. 9/2016

Одлука о расписивању избора за одборнике скупштина градских општина Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 9/2016

Решење о именовану председника и чланова Привременог органа Градске општине Вождовац, Службени лист Града Београда бр. 9/2016

Решење о именовану председника и чланова Привременог органа Градске општине Земун, Службени лист Града Београда бр. 9/2016

## **ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА**

### **Службени гласник Републике Србије**

Уредба о утврђивању граничних вредности годишње потрошње енергије на основу којих се одређује која привредна друштва су обвезници система енергетског менаџмента, годишњих циљева уштеде енергије и обрасца пријаве о оствареној потрошњи енергије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Уредба о поступку расподеле средстава из Буџетског фонда за националне мањине, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Уредба о условима и начину доделе и коришћења кредитних средстава за подстицање квалитета туристичке понуде, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Уредба о изменама и допуни Уредбе о критеријумима за обрачун накнаде за амбалажу или упакован производ и ослобађање од плаћања накнаде, обвезницима плаћања, висини накнаде, као и о начину обрачунавања и плаћања накнаде, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Уредба о утврђивању Државног програма помоћи и обнове привредне делатности на поплављеном подручју, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о утврђивању Државног програма помоћи и обнове оштећених породичних стамбених објеката, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о утврђивању Државног програма помоћи и обнове за кориснике оштећених породичних стамбених објеката, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о утврђивању Државног програма помоћи и обнове регистрованом пољопривредном газдинству за отклањање последица поплава на поплављеним подручјима, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о утврђивању Програма коришћења средстава за решавање стамбених потреба и друге потребе интеграције избеглица у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о сертификацији лица која обављају одређене делатности у вези са супстанцама које оштећују озонски омотач и одређеним флуорованим

гасовима са ефектом стаклене баште, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Уредба о утврђивању Државног програма обнове јавних објеката у јавној својини у секторима образовања, здравства и социјалне заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Уредба о условима и начину привлачења улагања, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Уредба о утврђивању Програма стандардизованог сета услуга за микро, мала и средња предузећа и предузетнике у 2016. години који се реализује преко акредитованих регионалних развојних агенција, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Уредба о утврђивању Програма управљања водама у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Уредба о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава Буџетског фонда за шуме Републике Србије у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Уредба о спровођењу Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Уредба о утврђивању Програма подршке малим предузећима за набавку опреме у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Уредба о утврђивању Програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Уредба о утврђивању Програма коришћења средстава Буџетског фонда за финансирање активности и мера унапређења и развоја области електронских комуникација и информационог друштва у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Уредба о изменама Уредбе о условима, начину и поступку спровођења продаје капитала великих субјеката приватизације методом јавног прикупљања понуда, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Исправка Уредбе о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2016

Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене нове луке у Београду са слободном зоном, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука о измени Одлуке о образовању Управљачко-надзорног одбора Пројекта рехабилитације путева и унапређења безбедности саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука о образовању Одбора за реализацију, праћење и унапређивање Стратегије развоја водног саобраћаја Републике Србије од 2015. до 2025. године, за период до 2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Одлука о именовању Комитета за управљање јавним дугом и средствима финансијске имовине Републике Србије под управљањем, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Одлука о утврђивању Националне контролне листе робе двоструке намене, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Одлука о допуни Одлуке о образовању Координационог тела за усмеравање активности на сузбијању сиве економије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Одлука о измени и допунама Одлуке о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Одлука о измени и допуни Одлуке о случајевима и условима плаћања, наплаћивања, уплата и исплата у ефективном страном новцу, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Одлука о образовању Радне групе за спровођење активности у циљу успостављања јединственог јавног регистра административних процедура и осталих услова пословања, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Правилник о техничким условима за сигнално-сигурносне уређаје, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о дозволама контролора летења, центрима за обуку и ваздухопловно-медицинским средствима, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Правилник о трошковима приватизације које сnose трећа лица пред министарством надлежним за послове привреде, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Правилник о утврђивању Годишњег програма основних геолошких истраживања за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о ближим условима, као и начину доделе и коришћења средстава из годишњег програма коришћења средстава Буџетског фонда за шуме Републике Србије и Буџетског фонда за шуме аутономне покрајине, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Правилник о изменама Правилника о обрасцу и садржини захтева за додељивање права оплемењивача биљне сорте и документацији која се прилаже уз овај захтев, као и количини и начину достављања узорака репродукционог материјала сорте, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Правилник о садржини, начину израде и форми безбедносне анализе и безбедносног извештаја жичаре, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Правилник о елементима регистра дозвола за управљање вучним возилом и елементима регистра додатних овлашћења, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Правилник о обрасцу дозволе за управљање вучним возилом, обрасцу додатног овлашћења и обрасцу дозволе за регулисање железничког саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Правилник о начину за прибављање сагласности управљача железничке инфраструктуре, садржини техничке документације и активностима које инвеститор комуналне инфраструктуре треба да изврши током прибављања сагласности управљача железничке инфраструктуре, изградње и експлоатације кроз пружни појас, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о Плану подручна консолидованог рачуна трезора, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о измени Правилника о начину утврђивања и евидентирања корисника јавних средстава и о условима и начину за отварање и укидање

подрачуна код Управе за трезор, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о висини таксе за издавање сертификата о безбедности за управљање железничком инфраструктуром и инфраструктуром индустријске железнице, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о висини таксе за издавање сертификата за одржавање железничке телекомуникационе мреже, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о висини таксе за издавање сертификата о безбедности за превоз и сертификата о безбедности индустријске железнице за превоз, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о измени Правилника о одржавању железничких возила, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о електромагнетској компатибилности, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о електричној опреми намењеној за употребу у оквиру одређених граница напона, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину остваривања права на кредитну подршку, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о садржини извештаја о безбедносној истрази, садржини обавештења, садржини и начину вођења базе података о безбедносној истрази несрећа и незгода у водном саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Правилник о поступању Пореске управе и пореског обвезника у поступку одлагања плаћања дугованог пореза на рате, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о обрасцима пореских пријава за утврђивање пореза на доходак грађана који се плаћа по решењу, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Правилник о изменама Правилника о подстицајима за очување животињских генетичких ресурса, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Правилник о обрасцу уписнина чамаца и плутајућих објеката и помоћних књига, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржини и начину вршења техничког прегледа објекта, саставу комисије, садржини предлога комисије о утврђивању подобности објекта за употребу, осматрању тла и објекта у току грађења и употребе и минималним гарантним роковима за поједине врсте објеката, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Правилник о утврђивању Програма мера заштите здравља биља за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Правилник о мерама за откривање, спречавање ширења и сузбијање штетног организма *Xylella fastidiosa* (Wells et al.), начину одређивања граница зараженог, угроженог и подручја без штетних организама, условима за окончање наложених мера, као и начину обавештавања о предузетим мерама, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Правилник о надзору над радом јавних извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Правилник о дисциплинском поступку против јавних извршитеља, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Правилник о обрасцу годишњег извештаја о остваривању циљева уштеде енергије, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Правилник о измени Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Аутентично тумачење одредби члана 52. став 1, члана 29. став 1, члана 30. став 2. и члана 50. став 2. тачка 1) Закона о приватизацији (Службени гласник РС, број 83/2014, 46/2015 и 112/2015), Службени гласник Републике Србије бр. 20/2016

Наредба о времену отворености аеродрома за одвијање јавног авио-превоза, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

Наредба о забрани сакупљања појединих заштићених врста дивље флоре и фауне у 2016. години, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Програм о изменама и допунама Програма Фонда за развој Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Закључак Владе о усвајању ИПАРД програма за Републику Србију за период 2014–2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2016

Списак српских стандарда из области личне заштитне опреме, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2016

Листа авио-превозилаца којима је забрањено летење у Европској унији, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Листа средстава за заштиту биља на основу издатих решења о регистрацији средстава за заштиту биља, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Тарифа такси за пружање услуга Директората цивилног ваздухопловства Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2016

### **Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори**

Закон о потврђивању Амандмана на Конвенцију о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању измена и допуна Конвенције о физичкој заштити нуклеарног материјала, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању Уговора између Републике Србије и Републике Кореје о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању Уговора између Републике Србије и Великог Војводства Луксембург о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак и на имовину, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању Споразума о ваздушном саобраћају између Владе Републике Србије и Владе Републике Турске, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Казахстан о међународном друмском саобраћају, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016

Закон о потврђивању Протокола о изменама и допунама члана 1 (а), члана 14 (1) и члана 14 (3) (б) Европског споразума од 30. септембра 1957. године о међународном друмском превозу опасне робе (АДР), Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 4/2016



## **Службени лист Аутономне Покрајине Војводине**

Покрајинска уредба о изменама и допунама Покрајинске уредбе о грађевинском земљишту у јавној својини Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2016

Одлука о уступању на коришћење делова рибарских подручја „Бачка”, „Банат” и „Срем” на десет година, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Покрајинска скупштинска одлука о Програму заштите животне средине Аутономне Покрајине Војводине за период 2016–2025. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2016

Исправка Одлуке о утврђивању пројеката које ће Управа за капитална улагања Аутономне Покрајине Војводине наставити да финансира у 2016. години, а чија је реализација започета, односно настављена у 2015. години из средстава Управе за капитална улагања Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2016

Исправка Покрајинске скупштинске одлуке о Програму заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на територији АП Војводине у 2016. години (Службени лист АПВ, бр. 54/2015), Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели бесповратних подстицајних средстава за суфинансирање реализације пројеката енергетски одрживих фарми, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели бесповратних средстава за финансирање програмских активности удружења грађана у 2016. години на територији АП Војводине чија је делатност у вези са пољопривредном и сточарском производњом, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели бесповратних средстава за опремање сточарских фарми у АП Војводини у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели средстава за суфинансирање инвестиција за прераду воћа, грожђа и поврћа на територији АП Војводине у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели бесповратних средстава за набавку елемената система за заштиту од временских непогода на територији АП Војводине у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о додели средстава за суфинансирање набавке опреме за наводњавање и изградњу експлоатационих бунара на територији АП Војводине у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о обрасцу и садржини идентификационе картице пољопривредног саветодавца, као и о начину коришћења, издавања и поништавања, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 13/2016

## **Службени лист Града Београда**

Одлука о начину реализације помоћи за побољшање услова становања интерно расељених лица на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Одлука о измени Одлуке о обиму средстава за вршење послова града и градских општина и утврђивању прихода који припадају граду, односно градским општинама у 2016. години, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Одлука о изменама и допунама Одлуке о праву на накнаду дела трошкова боравка деце у предшколској установи чији је оснивач правно или физичко лице, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Одлука о измени Одлуке о оснивању Привредног друштва за управљање Слободном зоном Београда, Службени лист Града Београда бр. 5/2016

Одлука о образовању робних резерви Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

Одлука о финансирању и суфинансирању програма и пројеката од јавног интереса у областима омладинског сектора у Граду Београду, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о уређивању садржине и начину вођења Информационог система енергетике Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 8/2016

Закључак о ангажовању екстерне ревизије Завршног рачуна буџета Града Београда за 2015. годину, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

Генерални урбанистички план Београда, Службени лист Града Београда бр. 11/2016

План квалитета ваздуха у агломерацији Београд, Службени лист Града Београда бр. 5/2016

План генералне регулације грађевинског подручја насеља Рипањ, градска општина Вождовац, Службени лист Града Београда бр. 12/2016

План генералне регулације за изградњу објеката и водова система даљинског грејања у Београду (I фаза, I етапа) – целина Б1, Службени лист Града Београда бр. 13/2016

План детаљне регулације за изградњу електроенергетског вода 110 kV „Аутокоманда” до подручја ПППН „Београд на води”, градске општине Вождовац и Савски венац, Службени лист Града Београда бр. 13/2016

Програм контроле квалитета ваздуха на територији Београда, Службени лист Града Београда бр. 14/2016

Измене и допуне Програма уређивања и доделе грађевинског земљишта за 2016. годину, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

## **РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА**

### **Службени гласник Републике Србије**

Уредба о наменским трансферима у социјалној заштити, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2016

Уредба о Програму здравствене заштите становништва од заразних болести, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Уредба о Националном програму за палијативно збрињавање деце у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Уредба о Националном програму за унапређење развоја у раном детињству, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука о преузимању оснивачких права над Клиничко-болничким центром „Др Драгиша Мишовић – Дедиње”, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Одлука о преузимању оснивачких права над Клиничко-болничким центром „Звездара”, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Одлука о преузимању оснивачких права над Клиничко-болничким центром „Земун”, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Одлука о преузимању оснивачких права над Клиничко-болничким центром „Бежанијска коса”, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Исправка Одлуке о преузимању оснивачких права над Клиничко-болничким центром „Звездара”, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о ближим условима за спровођење континуиране едукације за здравствене раднике и здравствене сараднике, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2016

Правилник о изменама и допунама Правилника о ортопедским помагалима војних инвалида, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о изменама и допуни Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о утврђивању Програма мера здравствене заштите животиња за 2016. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Правилник о измени Правилника о садржају и начину обележавања спољњег и унутрашњег паковања медицинског средства, као и садржају упутства за употребу медицинског средства, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2016

Сертификати о акредитацији здравствених установа, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2016

## **Службени лист Аутономне Покрајине Војводине**

Јавни позив за доделу субвенције послодавцима за запошљавање незапослених лица у АП Војводини у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2016

Јавни позив за доделу субвенције незапосленим лицима за самозапошљавање у АП Војводини у 2016. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2016

## **Службени лист Града Београда**

Одлука о изменама и допунама Одлуке о правима и услугама социјалне заштите, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Решење о измени Решења о образовању комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету и ученику, Службени лист Града Београда бр. 8/2016

## **ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА**

### **Службени гласник Републике Србије**

Исправка Закона о изменама и допунама Закона о култури, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2016

Уредба о националним спортским признањима и новчаним наградама, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Одлука Уставног суда којом се утврђује да одредбе члана 6. Закона о изменама и допунама Закона о ауторском и сродним правима (Службени гласник РС, број 119/2012), у делу новододатог члана 171а ст. 1, 2 и 5. Закону о ауторском и сродним правима, нису у сагласности са Уставом и потврђеним међународним уговорима, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијског програма основних струковних студија који се финансирају из буџета Републике Србије на Академији за националну безбедност, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

Правилник о начину вођења и упису у евиденцију представника иностраних медија и дописништава иностраних медија, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2016

Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Правилник о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2016

Правилник о садржини и начину вођења Регистра удружења, друштава и савеза у области спорта, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2016

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2016

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 29/2016

Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2016. до 2020. године – Истраживања за иновације, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2016

### **Службени лист Аутономне Покрајине Војводине**

Правилник о критеријумима и начину награђивања даровитих ученика, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2016

Правилник о измени Правилника о школском календару за основне школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2015/2016. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 12/2016

### **Службени лист Града Београда**

Одлука о подизању споменика Глумцу, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

Одлука о ученичким и студентским стипендијама, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

Одлука о подизању спомен-обележја Јелени Шантић, Службени лист Града Београда бр. 10/2016

Правила Београдског фестивала документарног и краткометражног филма, Службени лист Града Београда бр. 4/2016

## **РАЗНО**

### **Службени гласник Републике Србије**

Индекси потрошачких цена за фебруар 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2016

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у фебруару 2016. године, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2016

# 2

## **СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2016. ГОДИНИ**



## **ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ**

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ИНФОРМЕР
7.	КУРИР
8.	НЕДЕЉНИК
9.	NEWSWEEK
10.	НИН
11.	ПЕЧАТ
12.	ПОЛИТИКА

## **СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА**

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

## СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије
2.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања
3.	НАЦИОНАЛНА РЕВИЈА СРБИЈА
4.	РС PRESS
5.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

## ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
2.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
3.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
4.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
5.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

# 3

**ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА**



## Sam svoj majstor – Windows 10

**Branislav Bubanja**  
*Windows 10* objedinio je najbolje iz prethodnih verzija i tome dodao mnoge lepe stvari, ali ipak ne možemo reći da je savršen – uvek ima prostora za brušenje i fino štelovanje detalja. I dalje postoje neke stvari o kojima u Microsoft-u nisu (dovoljno) razmišljali, koje nisu (dovoljno) dobro urađene ili koje nas jednostavno nerviraju. Najzad, ukusi su različiti, pa je za potpuno uživanje neophodna serija malih, ali korisnih podešavanja koja će zaobići ograničenja „desetke“. Pa da krenemo redom...

# 62

## Aktuelno

### KOMENTAR

**Uvodnik** 7  
Dejan Ristanović

### KOMENTAR

**Domaći IT uspjesi** 8  
Nikola Marković

U digitalizaciji poslovanja, razvoju *cloud*-a i mnogim oblastima primene vrhunskih tehnologija, naročito u javnom sektoru, značajno zaostajemo za razvijenim zemljama. Međutim, pojedinci i neke domaće kompanije ostvaruju vrhunske IT rezultate, koje vredi pomenuti...

### KOMENTAR

**Da li nam je Facebook neophodan?** 9  
Jovana Vukić

**Vesti** 10  
Bojan Stanojević i Andrijana Maksimović

**50 nagrada za najbolje** 16  
Andrijana Maksimović

**Barcelona 2016: Mobile kao nikada pre** 18  
Voja Gašić i Bojan Stanojević

**Pogled na IT tržište rada** 94  
Aleksandra Matić



## Prvi pogled

**Samsung: S7dam je magičan broj** 24  
Voja Gašić

Ako ste se pitali da li proizvođači smartfona uopšte još mogu nečim da iznenađe, odgovor je potvrđan. Jedna od kompanija od kojih najviše očekujemo je svakako Samsung, pa je zanimljivo pregledati šta donosi sedma generacija njihove vrhunske „S“ serije.

**Stare oznake, nov hardver** 26  
Bojan Stanojević

**Multimedijalni, ali ozbiljan NAS** 28  
Bojan Stanojević

**Uslužni programi** 30  
Jovan Bulajić

### GIZMODROM

**Magija 3D štampe** 32  
Nebajša Prijic

**Gadžeti iz Barelone** 34  
Andrijana Maksimović

Uz brojne mobilne telefone, hale *Mobile World Congress*-a su bile prepune zanimljivih sitnica. Virtualna realnost je u centru pažnje, ali se i *Internet of Things* dobro drži...

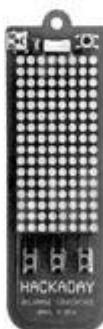
## Test zona

**Za bezbedniji Android** 86  
Miloš Stamenković

Otkako je sveta, veka i računara, postoje i razni nezgodni programi. Vaši mobilni uređaji takođe su računari i podložni su virusima, a možda su još izloženiji napadima jer su uglavnom stalno povezani. Vreme je da se zaštitite!

**Eset Mobile Security** 88  
Miloš Stamenković

**GDATA Security** 89  
Miloš Stamenković



## Iz prakse

**Sam svoj majstor – Windows 10** 62  
Branislav Bubanja

**Excel kao alat za BI** 76  
Slavko Vujnović

**Televizija bez televizije** 78  
Branislav Bubanja

**Bedž za Beogradski Hackaday** 82  
Voja Antonić

## Tehnovizija

**Edukacijom protiv zračenja** 90  
Bojan Stanojević

Elektromagnetni talasi, i to oni koje sami proizvodimo, bombarduju nas sa svih strana, i tako već decenijama. O njihovom uticaju na zdravlje se poslednjih godina mnogo priča, vrše se i istraživanja, ali egzaktnih podataka ima vrlo malo. Dok ih ne bude više, ostaje nam samo da naučimo da se zaštitimo.



## BIZIT

U oblaku, a čvrsto na zemlji 36

Voja Gašić

Coming: Cloud u službi građana 38

Jovana Samardžić

UniDocs i Business Box čekaju i u oblaku 40

Boris Damjanović

RRC IaaS: Cloud Infrastructure as a Service 42

Cloud i CRM – dobar par 44

Marko Herman

Oblak od memorijske pene 46

Mladen Mijatović

Schneider: Rek ili orman 49

Vasilije Kodzopeljić, Dejan Gojsović

Qnap NAS porodica 50

Dejan Ristanović



## PC.Edu

Deca, računari i programiranje 52

Andrijana Maksimović

Evropska nedelja programiranja 53

Čaba Veres

## Komunikacije



GPS iza zatvorenih vrata 54

Jovan Mirović

GPS navigatori imaju važnu ulogu u prevoznim sredstvima kako na dužim putovanjima, tako i u pronalaženju adresa u urbanim sredinama. Upotrebljivi su, ipak, samo na otvorenom prostoru, gde se „vide“ sateliti. Kako odrediti položaj u okviru neke zgrade, pa i podzemnih prostorija?

MasterCard: Biti siguran na Internetu 56

Telenor: Neke nove banke 58

Luka Milinković

Upravljanje srpskim Internet domenom 60

Lazar Bošković

## Rubrike

Odabrani bajtovi 95

Ladislav Štruharić

Vedra strana 98

## PC Press

### Izdavač

PC PRESS, d.o.o.  
Osmana Đikića 4, 1108 Beograd 12, p. fah 47,  
N 44° 48.994', E 20° 28.800'

Redakcija: 011/2765-533 i 069/2187-742

Marketing: 011/2080-220

Fax: 011/2752-480

Mail: pc@pcpress.rs,

Web: www.pcpress.rs

Tekuci račun: 205-9547-62

### Direktor

Vesna Čarknajevo

### Glavni i odgovorni urednik

Dejan Ristanović

### Zamenik glavnog urednika

Voja Gašić

### Izvršni urednik

Bojan Stanojević

### Urednici

Milan Bašić, Jovan Bulajić,

Bojan Stojanović i Ladislav Štruharić

### Marketing

Andrijana Maksimović,

Aleksandra Cvjetić

### Plasman i fotografije autora

Nenad Veljković

### Redaktor

Jevrem Živanović

### Dizajn i DTP

Vojislav Simić i Andrija Čeranić

### Web administrator

Milan Basrak

### Pretpata

Nevenka Gašić

### Distribucija

Beckolp, Beograd

### Štampa

Rotografika, Subotica

### Stalni stručni saradnici

Voja Antičić, Nenad Batočanin, Radovan Bibić, Branislav Bujanja, Vladimir Cerić, Branko Đaković, Đorđe Grujić, Marko Herman, Stevan Josimović, Mirjan Jovanović, Damir Jović, Zoran Kehler, Vesna Knežević, Kristijan Lazić, Jovan Marić, Nikola Marković, Branislav Mihaljević, Majkl Mijatović, Mladen Mijatović, Luka Milinković, Vesna Milošević, Dragan Mitraković, Branko Nikitović, Pavle Peković, Bojan Petrović, Jelica Protić, Nebojša Prijić, Jelena Rupnik, Miloš Stamenković, Darko Staničić, Boris Stanojević, Aleksandar Sušnjak, Berislav Todorović, Nebojša Vasiljević, Nadežda Veljković, Jovana Vukić i Sava Zdravković

PC PRESS

Copyright © PC Press 2016.



DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU  
[www.novinarnica.net](http://www.novinarnica.net)



CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd 004  
PC - Personal computers - časopis za profesionalnu primenu računara /  
glavni i odgovorni urednik Dejan Ristanović. - 1995, br. 1 - Beograd  
(Osmana Đikića 4) : PC Press, 1995 - (Novi Sad: Color Print) - 29 cm  
Mesečno. = PC. Personal computers

COBISS.SR-ID 11164175 ISSN 0354-690X COBISS.SR.ID 11164175

Издавач: LIBER, Београд  
Главни и одговорни уредник: Милорад Добријевић  
Уредник: др Слободан Р. Мартиновић  
Редакција:

Др Милаш Бјелић, доц. др Саша Веселиновић, мр Дејан Јовановић, доц. др Срђан Милековић,  
Драгана Бунарић, др Анкица Милојевић, Параскева Михајловић, мр Секула Новаковић, Невена Ракић,  
др Весна Симоновић, др Рајко Суџум

КОНТАКТ: LIBER, п. факс 10, 11030 Београд  
Тел/факс: 011/ 236 00 26, моб. 065/ 44 8888 2  
Е – mail: [liber@verat.net](mailto:liber@verat.net) [pravnapraksa@ptt.rs](mailto:pravnapraksa@ptt.rs)  
Е – mail за установе у области образовања: [sloba1965@gmail.com](mailto:sloba1965@gmail.com)  
ШТАМПА: ЕтноСтил, Београд, тираж 500 примерака

CIP Каталогизација у публикацији, Narodna biblioteka Srbije, Beograd  
ISSN 1820-1075 Pravna praksa (Beograd 2004), COBISS.SR-ID 114525452

## САДРЖАЈ

Секула Новаковић ОСНОВИ ПРЕСТАНКА РАДНОГ ОДНОСА (СА ПРИМЕРИМА АКАТА) .....	3
Драгољуб Симоновић КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИЗБОРНИХ ПРАВА .....	31
Др Слободан Р. Мартиновић СИНДИКАТ ЗАПОСЛЕНИХ .....	36
АКТУЕЛНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ .....	40
ПРАВИЛНИК О НАКНАДИ ТРОШКОВА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА .....	43
<b>ПИТАЊА И ОДГОВОРИ</b>	
Радноправни положај наставника, васпитача и стручног сарадника - приправника .....	47
Упућивање запосленог на рад код другог послодавца .....	47
Радноправни положај нераспоређеног државног службеника .....	48
Дисциплинска одговорност запосленог у установи за образовање и васпитање .....	48
Чланство запосленог у више синдиката .....	49
Услови за остваривање права на породичну пензију у 2016. години .....	49
Право гласа члана ДОО у скупштини друштва .....	50
<b>СУДСКА ПРАКСА</b>	
УСТАВНИ СУД СРБИЈЕ .....	51
Надлежност општинског већа у доношењу општих аката .....	51
Принудна продаја акција несагласних акционара .....	51
Отказ уговора о раду због иступања запосленог у средствима јавног информисања .....	53
Прописивање услова држања и заштите домаћих животиња на територији града .....	54
СУДОВИ ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ .....	54
Фикција о заснивању радног односа на неодређено време и обављање привремених и повремених послова .....	54
Право запосленог на камату у случају кашњења у исплати зараде .....	55
Измена уговорених услова рада .....	55
Дисциплинска одговорност запосленог у установи за образовање и васпитање .....	56
Државинска заштита .....	57
Обавезе из уговора о кредиту .....	57

Начин одређивања висине издржавања малолетног детета .....	58
Надлежност за одлучивање о регресном захтеву против регресних дужника у накнади штете .....	58
Исправљање неуредног поднеска .....	59
Свест о забрањености дела код учиниоца с битно смањеном урачуњивошћу .....	59
Доказивање навода оптужнице .....	60
<b>СУДОВИ ПОСЕБНЕ НАДЛЕЖНОСТИ .....</b>	<b>61</b>
<b>ПРИВРЕДНИ СУДОВИ .....</b>	<b>61</b>
Клаузула о променљивој каматној стопи због настале разлике у условима финансирања .....	61
Застарелост потраживања утврђеног судском одлуком .....	61
Месна надлежност за оцену дозвољености предлога за извршење .....	61
Доказивање постојања усменог уговора .....	62
Правило истовременог испуњења двострано теретног уговора .....	62
Субјективно преиначење тужбе .....	62
Исплата разлике у цени након раскида уговора о делу .....	63
Уговор о комисионој продаји робе .....	63
<b>УПРАВНИ СУД .....</b>	<b>64</b>
Права запослених у МУП-у .....	64
Принудна наплата пореског дуга .....	64
Отклањање недостатка неуредне жалбе .....	65
Одлагање извршења другостепеног пореског решења .....	65
Обустава поступка због недостављања изјаве тужиоца .....	65
<b>ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ .....</b>	<b>66</b>
Омогућавање окривљеном да се изјасни о свим чињеницама и доказима .....	66
Злоупотреба права на одбитак претходног пореза .....	66
Могућност компензације у прекршајном поступку .....	67
<b>ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА ПРАВА .....</b>	<b>67</b>
Принцип правне сигурности - уједначеност и доследност националне судске праксе - <i>Пресуда Станковић и Трајковић против Србије</i> .....	67
<b>СТРУЧНА МИШЉЕЊА</b>	
<b>МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА .....</b>	<b>70</b>
Право на увећану зарату по основу „минулог рада“ .....	70
Последње увођења института превремене пензије .....	70
Посебна заштита од отказа уговора о раду .....	71
Продужење уговора о раду на одређено време у јавном предузећу .....	71
Застарелост принудне наплате доприноса од стране Фонда ПИО .....	72
<b>МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА И ПРИВРЕДЕ .....</b>	<b>73</b>
Право на повраћај дела плаћених пореза и доприноса на зарату за новозапослено лице .....	73
Рок за плаћање пореза на имовину обвезника који води пословне књиге .....	74
Мишљење вештака при процени вредности возила .....	74
<b>ПРЕГЛЕД НОВИХ ПРОПИСА .....</b>	<b>75</b>
<b>АКТУЕЛНИ ПОДАЦИ .....</b>	<b>77</b>

# 4

## **ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА**



Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

- 1. Тих. Р. Ђорђевић: Из Србије кнеза Милоша: културне прилике од 1815. до 1839. године, 1922 .**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

# ИЗ СРБИЈЕ КНЕЗА МИЛОША

КУЛТУРНЕ ПРИЛИКЕ ОД 1815 ДО 1839 ГОДИНЕ

БЕОГРАД  
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА  
1. Кнез Михаилова улица 1.

1922.

## ПРЕДГОВОР

Ова је књига само део једног већег рада о приликама у Србији за време прве владе Кнеза Милоша. У томе се раду говори о становништву, насељима и културним приликама тога времена. Он је био не само скициран, већ у главном и израђен још пре рата, али је тек после рата добио дефинитиван облик.

Главни извор из кога сам узимао грађу за овај рад била је наша Државна Архива. Сем тога служио сам се и грађом коју сам нашао у поузданој литератури, која се односи на прву владу Кнеза Милоша. Особито сам се корисно послужио класичним делом Г. Др. Мих. Гавриловића *Милош Обреновић* (I-III), које, и ако претежно говори о политичкој историји Србије за владе Кнеза Милоша, садржи и врло много и врло драгоцених излагања и о унутрашњим приликама и о културном стању тадашње Србије. Једино жалим што ми је још један део грађе, коју сам из Државне Архиве био исписао, али коју нисам стигао да унесем у овај посао, за време рата пропао. Та грађа истина не би много изменила општу слику коју сам о приликама у Србији за владе Кнеза Милоша створио, али су без ње, на жалост, многи детаљи остали без потребног пуног рељефа.

Намера ми је била да цео свој рад о приликама у Србији у време Кнеза Милоша наштампам у једној књизи, чији би одељци били: 1. *Становништво*, 2. *Насеља*, 3. *Културно стање*. Како је то, на жалост, све до сад било немогуће, ја сам поједине главе из њега, огледа ради, штампао у нашим повременим списима и часописима. Оне су од стране публике, мислим да није нескромно рећи, симпатично примљене. Нарочито су лепо примљене оне 'главе, у којима се говори о културном стању Србије за владе Кнеза Милоша. То ми је дало повода да, без мало све, главе које о томе говоре, издвојим, и да их, до бољих времена, овако посебно, наштампам.

*Т. Р. Ђ.*

---

## ПРИВРЕДА



*Сточарство. — Пољопривреда. — Шумарство. — Рударство.*

Најважнија грана привреде у Србији у доба Кнеза Милоша било је *сточарство*. Оно је стајало високо изнад земљорадње. Огромне, ненастањене и необрађене просторије давале су врло много услова да се све врсти сточарства обилато развију. Највећи део људи и деце бавио се овом врстом домаћег газдинства и проводио све време ван села код стоке.<sup>1)</sup>

Од све стоке највише су гајене *свиње*. Оне су биле „прави и највећи ужитак народни; једно што их је, због шума, ласно запатити и држати, а друго што се у свако доба године могу продати.“<sup>2)</sup> И најсиромашнији сељак имао је по неколико брава свиња. Непрегледне шуме давале су обилато жира за њих, те су одгајиване готово без икаквих трошкова и без великих тешкоћа.<sup>3)</sup> По варошима се свиње, због Турака, нису смеле држати. Свињско је месо у вароши

<sup>1)</sup> Ото Дубислав Пирх, Путовање по Србији, 183.

<sup>2)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, стр. 104—105.

<sup>3)</sup> М. Петровић, Финансије и установе II, 981—987; Споменик 17, стр. 35.

доношено са села, и то тајно, „у вреће завијено, или у сено сакривено“.<sup>1)</sup>

После свиња највише је било *оваца*, а за тим *коза*. С куће на кућу било је од прилике на 35 брава оваца и коза, које су чуване на торовима.<sup>2)</sup> — Сем тога било је врло много *говеди* и *коња*. Домаћа говеда била су ситна и слаба, све до скорашњих времена. Само у неким крајевима, под утицајем гајења боље стоке од стране Кнеза Милоша, и сељаци су били почели добијати боље говече.<sup>3)</sup> Коњи су били домаћег соја, више јаки но лепо, лаке главе и правих крстина, Кнез Милош је имао и лепих арапских хатова. Неговање коња било је примитивно, а сељаци су их удропашћивали и тиме, што су их прерано употребљавали на рад, често пута већ у другој години.<sup>4)</sup> — Најмање је било *бивола*. Они су се, истина, гдешто виђали,<sup>5)</sup> али су њихово млеко употребљавали само Турци, а за вучу су се њима служили једино досељеници из околине Ниша и Лесковца.<sup>6)</sup> — *Магарци*, којих је у Турској увек било у великом броју, у Србији, изгледа, врло су се мало употребљавали за рад, те се готово никако и не помињу. Само су печалбари, долазећи из јужних српских крајева, на њима носили свој пртљаг. Изгледа чак да је било стидно служити се магарцима.<sup>7)</sup> — По селима је било врло разви-

<sup>1)</sup> Сретен Л. П., Путовање по Новој Србији, 64. 193.

<sup>2)</sup> М. Петровић I, 450; II, 995—996.

<sup>3)</sup> Насеља Српских Земаља IV, 739.

<sup>4)</sup> Пирх, 70—71.

<sup>5)</sup> Пирх, 31, 47.

<sup>6)</sup> Сретен Л. П., 442.

<sup>7)</sup> Кад је Кнез Милош, шале ради, хтео из Цариграда да купи магарца Стевану Брки, председнику Пожаревачког Магистрата, да не иде пешке од куће у Суд и од Суда кући

јено и пчеларство.<sup>1)</sup> Исто тако било је нешто и сви-ларшва.<sup>2)</sup>

И ако је Србија била врло плодна земља, те је могла да произведе сваку врсту жита, ипак је *пољо-привреда* у њој стајала далеко испод сточарства. Обрађивање је земље било врло примитивно. О употреби ђубрета није се ни знало; ђубре се, кад би се где нагомилало, просто спаљивало.<sup>3)</sup> Орало се ралицом и то врло плитко и невешто.<sup>4)</sup> Исто је тако примитивно рађено и све остало око земљорадње.

За дуго после ослобођења сејао се у Србији само *кукуруз*, јер је, сем Мачве, варошког становништва и турских гарнизона, проја била главна народна храна. *Пшеница* је била врло ретка. Сејала се само толико „колико да се утеси погача за госта и колач о слави“.<sup>5)</sup> Вароши поред Дунава доносиле су пшеницу и пшенично брашно из Баната; у унутрашњости земље тешко их се где и могло наћи. Тек пред крај владе Кнеза Милоша почела је да се сеје и пшеница у јачој мери, и то најпре у Шабачком и Јагодинском Округу, и да се уводи пшенични хлеб. *Јечма* се сејало врло мало, само колико је потребно за коње; али га се по некада у мањим

он га је преклињао да то не чини, јер ће „људи мислити да је померио памећу“ (М. Ђ. Милићевић, Кнез Милош у причама. Београд 1900, стр. 57).

<sup>1)</sup> М. Петровић II, 987—989; Споменик 17, 36.

<sup>2)</sup> Споменик, 17, 36.

<sup>3)</sup> Подунавка 1844, 84.

<sup>4)</sup> Ibidem 86. У једном се акту из 1825 г. казује како се један сељак жали да народ, због сиротиње, оре чак дрвеним раоницама и копа дрвеним мотикама (М. Гавриловић, Милош Обреновић, II, 604).

<sup>5)</sup> Сретен Л. П., 207.

количинама увозило и из Баната. *Ражи* се сејало врло мало.<sup>1)</sup> Некадашња култура *пиринча* само је гдешто животарила.<sup>2)</sup> Енглески конлул Хаџес вели да се у Србији 1837 године пиринач није обделавао, већ да се увозио из Румелије и продавао по 150 гроша 100 ока.<sup>3)</sup>

Од *поврћа* сејало се само толико колико је било потребно за домаћу потребу. Највише је сејан пасуљ, за тим купус. Од осталог поврћа сејано је много мање. Кромпир је почео да се сеје тек од 1821 године.<sup>4)</sup>

Од *воћа* је највише сађена шљива, од које су по селима, око кућа, биле читаве шуме. Шљива се употребљавала искључиво за пециво ракије, која се врло много трошила;<sup>5)</sup> за сушење и за другу прераду употребљавана је врло мало. И ако је по читавој Србији, осим равне и баровите Мачве, могло да успева грожђе и да даје доброга вина, и ако су многи парлози, и стари и нови, сведочили да се у Србији некада око винограда доста радило, ипак је у доба Кнеза Милоша винова лоза сађена само по мало, за домаћу потребу. Према тадашњим потребама у потрошњи вина и то мало било је довољно. Бела смедеревска и црна крајинска и јагодинска вина била су и тада на особитом гласу.<sup>6)</sup>

1) Вук С. Караџић, Даница 1827, 103; Споменик 17, 34.

2) Сретен Л. П., 337.

3) Споменнк 17, 34.

4) М. Гавриловић, Милош Обреновић II, 426; Наставник за 1913, 333.

5) Dr. E. Lindenmayer, Serbien, dessen Entwicklung und Fortschritt im Sanitätswesen, Temesvár 1876, 3; Куниберт, Српски устанак 486; Споменик 17, 34.

6) Споменик 17, 34; Вук С. Караџић, Даница за 1827, 104.



*Дувана* је сејано мало, тако да је једва подмиривао сеоску потребу. У Београду и у местима у којима је било турских гарнизона трошио се турски дуван. Производња *бурмуша* у Алексинцу била је мала, јер су га Срби слабо употребљавали.<sup>1)</sup>

*Конопља* и *лан* сејани су колико тек да подмире сеоску потребу. За занатске израђевине није их било довољно, те су њихове израђевине доношене са стране.

Огромне *шуме*, које су Србију покривале пре наших устанака у XIX веку и за владе Кнеза Милоша, нису ни из далека давале оних прихода, којих су могле давати. Сав приход од њих састојао се у жиру за свиње, у шишаркама, које су се извозиле на страну и у дрвету за подмирење домаће потребе. О продаји дрвета није се ни мислило. Шта више, у Београд су на лађама доношена дрва и јапија из Босне.<sup>2)</sup> Шуме су, међу тим, сатиране без икаквог реда и без икакве економије. Оне су сатиране и да се старо становништво у њима прошири, и да се ново настани, и да се створи крчевина за обрађивање. У свима овим случајевима шума се просто палила, те се тако добијао слободан простор.<sup>3)</sup> Сем тога шума је сатирана и за јапију, и за ограде, и за огрев, и за лиснике за исхрану стоке преко зиме. О неговању и подизању нове шуме није се ни знало. Видећи, најзад, Кнез Милош „колико се шуме бадава троши и без икакве ползе обара на прошће и друге мало важне ситнице, које се од лежећих и ветром оборених клада добити може“ и предвиђа-

<sup>1)</sup> Споменик 17, 34—35.

<sup>2)</sup> Прота Матија Ненадовић, Мемоари, 73.

<sup>3)</sup> Споменик 24, 25; Подунавка 1844, 85.

јући да ће се, ако се тако настави, остати не само без жира, већ и без горива — наредио је 1 децембра 1820, а затим 2 новембра 1821 године, кнезовима и кметовима да добро пазе и да „никоме на какове ситнице гору обарати не допуштају“, да често шуму обилазе, да пазе да се „на прошће и у зиму за говеда не обара и не скресава“ и да се сваки ко се о ово огреша казни.<sup>1)</sup> Мере за заштиту шума предузимане су много пута и после ових наредаба. 29 августа 1833 године предложио је Народни Суд да се у свакој нахији постави по један нахијски шумар<sup>2)</sup>, и нахијски су шумари постављени. 26 фебруара 1836 наредио је Управителни Совет свима војним командантима „да се у свакоме срезу, у ком год има шуме, по један шумар избере и постави, који ће шуму среза, у ком је шумаром постављен, обилазити, надгледати и чувати да се шуме немилосрдно не секу“.<sup>3)</sup> 8. јуна 1837 шумари су укинута, а заведени су економи.<sup>4)</sup> Но од свега тога мало је било економске користи, и за све време владе Кнеза Милоша остало се на томе да шуме дају само жир, шишарку и дрво за домаћу потребу. Само се нешто дрва у фатовима извозило у Аустрију.<sup>5)</sup>

*Рударство* у Србији, за владе Кнеза Милоша, може се рећи, није ни постојало. Средњевековно

<sup>1)</sup> В. и Н. Петровићи, Грађа за историју Краљевине Србије I, 355, II, 447—448.

<sup>2)</sup> Државна Архива, Кнежевска Канцеларвја, Народни Суд 1833.

<sup>3)</sup> Држ. Арх., Државни Савет 1836, № 402 А.

<sup>4)</sup> Зборник Закона и Уредаба 30, 196. Види још и Зборник Закона и Уредаба 30, 92; I, 101.

<sup>5)</sup> М. Петровић, I, 205; Споменик 17, 36.

српско рударство Турци су били потпуно уништили. Исто су тако уништили и оно што је на рударству Србије урађено за време аустријске окупације (1718—1739).<sup>1)</sup> Под Карађорђем је било започето нешто рударства, специјално ради добијања материјала за ратне потребе, али је оно трајало кратко време.<sup>2)</sup> Под Кнезом Милошом није учињено готово ништа. Један посетилац из 1829 године вели да Србија има много руда, али Срби неће да их ваде, јер се боје турске жеђи за новцем.<sup>3)</sup> И други странци који су тада посећивали Србију помињу руде у њој. Пирх је понео 1829 године у Немачку нешто руда из Србије. Гроф Боа-ле-Конт однео је 1834 година из Србије у Француску знатну збирку руда.<sup>4)</sup> Тек 1835 године позвао је Кнез Милош саксонског директора рудокопа Барона Жигмунда Августа Волфганга Хердера да испита рудно благо Србије, и он је од краја августа до половине новембра те године констатовао обилатост руда, минералиих вода и старих, већ давно напуштених, мајдана. Само је на неколико места констатовао незнатан, примитиван рад на рударству наших сељака. Из Пека, Тимока и Безданице испирали су сељаци у доколици, „мимогред, покрај других својих, домаћих, послова“ злато и продавали „обично Чивутима у Видин“ и добијали „за онолико злата колико један дукат важи 30—32, каткад и 37 гроша“. Сем тога су у Подрињу сељаци вадили

<sup>1)</sup> Драг. М. Павловић, Аустријска владавина у Србији, Београд 1901, стр. 109 и даље.

<sup>2)</sup> М. Петровић I, 92—93; Пирх 158.

<sup>3)</sup> Споменик 17, 29,

<sup>4)</sup> Пирх 158—159; Споменик 17, 38

оловну руду и продавали олово по врло незнатну цену у Крупњу, Ваљеву и Београду.<sup>1)</sup> Најзад, гдешто су сељаци поред Дунава копали угаљ и горели, али нису „имали ни појма о његовој вредности“.<sup>2)</sup>

---

<sup>1)</sup> Барона Ж. А. В. Хердера Рударский путь по Сербии 1835. Београд 1845, стр. 5, 21, 23, 40, 41.

<sup>2)</sup> Споменик 17, 38.

## Т Р Г О В И Н А



*Домаћи и страни трговци. — Стока и сточни производи најглавнији извозни аршикли. — Потребности примитивне Србије. — Увозна трговина. — Благостање Србије. — Унутрашња трговина. — Сеоски дућани. — Торбарење. — Трговина робљем.*

Док је пољопривреда у главном таман задовољавала домаћу потребу<sup>1)</sup>, докле су обилате шуме подмиривале домаћу потребу и немилосрдно сатиране, и докле рударство није представљало готово ништа, дотле је сточарство, најјача привредна грана, сем што је обилато подмиривало потребе земље, било и најзнатнији део њезине и унутрашње и спољне трговине. Кнез Милош је био у потпуном праву кад је тврдио да је „трговина у марви... једини продукт нашега предела који се у ону страну извози и откуд народ наш сва потребна себи и данак набавља“.<sup>2)</sup>

У Србији је било и домаћих и страних марвених трговаца, но и једни и други су, у главном, водили извозну трговину.

<sup>1</sup> Ј. Вујић. Путешествије по Србији II, 177; Споменик 24 стр. 35.

<sup>2)</sup> В. и Н Петровићи II, стр. 468

Домаћих трговаца, који су куповали стоку за извоз на страну, било је још пре устанака. То су били виђени и имућни људи са пространим везама и са врло великим утицајем у народу. Милован Видаковић помиње свога деда Јована и Кочу Анђелковића, доцнијег вођа српскога народа у аустро-турском рату (1788), као на далеко чувене марвене трговце.<sup>1)</sup> Многи наши истакнути људи у првом и другом устанку били су пре тога марвени трговци.<sup>2)</sup> Они су, или сами, идући по селима, или преко својих посредника (калауза)<sup>3)</sup>, куповали стоку и извозили је у Аустрију, Италију и Турску. Код оваквих су трговаца пре устанака служили и гонили стоку у Далмацију, Аустрију и Италију и Карађорђе и Кнез Милош.<sup>4)</sup> Или су долазили трговци из Далмације, Босне, Херцеговине, Аустрије и Турске, те су им наши трговци стоку продавали, а они је сами са својом послугом гонили.<sup>5)</sup> Исти је такав начин трговања са стоком био и под Карађорђем.<sup>6)</sup> Милош Обреновић мислио је да спреми устанак на Турке

<sup>1)</sup> Гласник 30, стр. 102. Види и Л. Арсенијевић — Баталака, Историја српског устанка I, стр. 57.

<sup>2)</sup> М. Ђ. Милићевић, Поменик, стр. 27, 93, 309, 316, 350, 446; Л. Арсенијевић — Баталака I, 39, 45, 49, 50.

<sup>3)</sup> М. Ђ. Милићевић, Поменик, 528, 721.

<sup>4)</sup> Гласник 4, стр. 89; Вук С. Караџић, Истор. и етногр. списи, I, стр. 132, 144; Куниберт 47; М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Србија, стр. 325; Споменик 21, стр. 31.

<sup>5)</sup> Ј. Вујић, II, 177; Вук С. Караџић, Даница за 1827 стр. 104; М. Ђ. Милићевић, Поменик, стр. 521—522.

<sup>6)</sup> Деловодный Протокол њ Кара-Ђорђа Петровића. Београд 1818, № 1475—1476; Подунавка за 1845, стр. 95.

новцем од волова, које је Јован Обреновић био отерао на остружничку скелу да их прода у Аустрији.<sup>1)</sup>

За владе Кнеза Милоша налазимо пуно домаћих трговаца који иду по земљи и купују производе, поглавито стоку, било сами, било преко посредника, и продају је, или страним трговцима, који су ради куповине дошли у Србију, или је сами терају на пијаце у Аустрији, Италији и Турској.<sup>2)</sup>

Трговина није била потпуно слободна. Трговци са живом стоком морали су, ради извоза, добити, сваке године, од везира „бурунтију“ или „изун“, обично у јесен за идућу годину. Сем тога трговином се могао бавити само онај, коме је то одобрио Кнез Милош. У почетку изгледа да је само он и давао пасоше и објавленија<sup>3)</sup> да ко може куповати и извозити стоку. Доцније је он давао само одобрења, на основу којих су нахијски судови, по наплати таксе, издавали пасоше за слободно трговање. По „Наставленију“, које је 6 јула 1825 године издато магистратима, наређено је да се „за пасоше који се овоземским људима за трговину какову дају . . . наплати у касу по 20 пара, од страних, који такође по трговину какву иду, по

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, Истор. и етногр. списи I, 143; Куниберт 47; М. Ђ. Милићевић, Поменяк, стр. 460; М. Гавриловић I, 149.

<sup>2)</sup> Ј. Вујић II, 177; Пирх, 153.

<sup>3)</sup> 8 августа 1819 г. дат је „један пасош Петку Лаловцу за сто волова, да може слободно по Београдском Пашалуку купити и на ону страну у Цесарију продати. Препоручен је на скелеције да узму, кромје ђумрука, још по један грош на вола, и кад се претера да одузму пасош“ (Државна Архива, Кнежевска Канцеларија, Деловодни Протокол 1819). Види и В. и Н. Петровића I, 334—347, 350.

1 грош“. У „Наставленију“ пак од 14 новембра 1827 и доцније ове су таксе знатно повишене.<sup>1)</sup>

Један од главних трговаца био је сам Кнез Милош. За његов су рачун куповали стоку и храну многи посредници по читавој Србији.<sup>2)</sup> То је био узрок те је трговина за свакога другог била ограничена и другим прописима и наредбама, који су општу трговину ометали и спутавали, само да би његова била што успешнија.<sup>3)</sup> Наредбе су понекад биле права насиља и штета не само за трговце, већ и за народ. Да би ко могао трговати, морао је не само имати одобрење Кнеза Милоша и пасош од Нахијског Суда или Магистрата, него још и рескирати да се изложи свима ограничењима и штети, само да Кнежева трговина не буде ометена. И иначе је он био за трговину све и сва. Он је издавао прописе за солидну трговину, за заштиту интереса продаваца и купаца, за слободно трговање и тако даље.<sup>4)</sup>

Како је трговина доносила народу велики приход, то се свуда желело да има трговаца, који ће моћи слободно трговати и бити народу од користи. 24 фебруара 1823 године сељаци од осам села у Космају моле се Кнезу Милошу да одбори Радовану Илићу да може трговати. „Нек имаде и један човек међу нама, веле они у молби, који може бити у помоћ сиротињи и за своје новце куповати. Ако Ви

<sup>1)</sup> М. Петровић I, 342—344.

<sup>2)</sup> М. Гавриловић II, 487.

<sup>3)</sup> Ibidem 491—493.

<sup>4)</sup> Ibidem 427—429; В. и Н. Петровићи II, 471—473, 479—480; 490—494; Новине Србске 1837, 238.



не можете њему веровати, ми се кметови за њега подватамо као јемци, што год он буде дужан народу и узнемогне платити, ми ћемо за вишереченог Радована дуг, кому буде дужан, платити.“<sup>1)</sup>

Најглавнији извозни артикал биле су свиње Извожено их је до 225.000 комада годишње, и то искључиво у Аустрију. Аустријски би трговци свакога пролећа, док су још свиње мршаве, долазили у Сроију и куповали би их по 70—80 гроша пар,<sup>2)</sup> па су после са њима водили важну трговину не само по Аустрији, већ и по другим земљама.<sup>3)</sup> — После свиња долази рогата марва. Волове и краје сваког би пролећа куповали по Србији Босанци и Херцеговци, па би их после терали на Јадранско Море и продавали.<sup>4)</sup> Јунцима, пак, служили би се неко време, и тек онда би их гојили и терали на продају.<sup>5)</sup> — Козе и овце куповали су Турци или други трговци из Турске и трговци из Аустрије.<sup>6)</sup>

<sup>1)</sup> Држ. Арх., К. К., Нахија Београдска 1822.

<sup>2)</sup> Споменик 17. стр. 35; Споменик 24, стр. 25.

<sup>3)</sup> П. Стаматовић, Млади Сербљинџ у всемирном џ царству. Будим 1834, стр. 84.

<sup>4)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, стр. 104; Ј. Вујић II, 177.

<sup>5)</sup> 20 фебр. 1822, пише из Шапца Јеврем Обреновић Кнезу Милошу: „Овде Босанци највише јунце траже, које они, по свом обичају, неколико година за дело (рад) употребљавају, а по том уране их и продају у Венецију. Зато скупље плате јунца, него најдебљег маторог вола. Овде су преко двеста гроша пар плаћени“ (Држ. Арх., К. К., Јеврем Обреновић 1822.)

<sup>6)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, стр. 104; Ј. Вујић II, 177.

Сем стоке вођена је трговина и са производима од стоке, ради којих су, обично, долазили страни трговци у Србију. *Коже* су извожене у Бугарску<sup>1)</sup> и Аустрију,<sup>2)</sup> *масло* у Бугарску<sup>3)</sup> и Турску,<sup>4)</sup> *вуна, лој и рогови* у Аустрију.<sup>5)</sup>

Најзад, страни су трговци извозили из Србије: *мед* и *восак* у Аустрију,<sup>6)</sup> Бугарску<sup>7)</sup> и Турску; *шишраку*,<sup>8)</sup> *дрва* у фатовима<sup>9)</sup> и *свилу*<sup>10)</sup> — у Аустрију.

Хватањем пијавица располагала је држава. Она је ради пијавица давала баре под закуп, обично људима са стране. Они би за време сезоне хватања од априла до октобра, по свима барама Србије, нахватили око 9.700 енглеских литара пијавица и из-

1) 25 јануара 1837, N<sup>o</sup> 10 предстао је Исправничелству Окружја Црноречког неки Хаџи Цока Кочин из Ловче и жалио се да је прошле године, пошто је купио козје и јареће коже, послао их на вилајет по неким кириџијама из Грљана и Зајечара, и да су они његовом ортаку предали мање 17 јарећих и 13 козјих кожа (Зајечарска Судска Архива 1837).

2) Споменик 17, стр. 36.

3) 13 дец. 1837, N<sup>o</sup> 59 жалио се Магистрату Окружја Црноречког неки Алил Хасанов из Лома на Ивана Маринковића из Звездана да му је остао дужан 30 гроша чаршијских „од новца који му је за куповину масла и меда дао“ и сад неће да му их врати (Зајечарска Судска Архива 1837),

4) Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 23 јули 1823, N<sup>o</sup> 1379.

5) Споменик 17, стр. 36.

6) Споменик 17, стр. 36.

7) Зајечарска Судска Архива 1837, N<sup>o</sup> 59.

8) Куниберт 324; Споменик 17, стр. 35; М. Петровић, 358

9) М. Петовић I, 205; Споменик 17, стр. 36.

10) Споменик 17, стр. 36.

возили их у Аустрију, а оданде у Француску и Италију.<sup>1)</sup>

Страни су трговци морали имати нарочитих „Објавленија“, која су им давала права да могу по Србији трговати. Она се често помињу у преписци; многа су се очувала и у оригиналима. Обична им је формула: „Дано објавленије Н. Н. из Н. да може куповати (име робе) и износити за тргозину своју“. При извозу робе сви су трговци морали плаћати таксу.<sup>2)</sup>

У Србији се, у доба Кнеза Милоша, живело врло примитивно. Потребе више културе и веће раскоши нису биле продрле чак ни у Кнежев двор. Кнез Милош је био скроман у потребама. Кнегиња Љубица се намерно трудила да ограничи раскош и скупочено кићење код српских жена и да их задржи у скромности, простоти и старим навикама.<sup>3)</sup> Сем тога ни свет није знао, па није ни осећао, потребу за стварима, које се нису могле добити у непосредној околини. Осим Кнеза, чак 1834 године, нико није имао каруца. Стеаринске свеће, мутмел, шампањ и сличне ствари биле су у Београду непознате. Јело се дрвеним кашикама, спавало се на поду, под главом су били јастуци сламом напуњени.<sup>4)</sup> У двору Кнеза Милоша није било ни великог обиља у потребама, ни

<sup>1)</sup> М. Петровић I, стр. 351; Споменик 17, стр. 35.

<sup>2)</sup> 12 марта 1820 пише Кнез Милош кнезу Маринку Цодићу у Омољу „да од сваког трговца, који из пашалука нашег стоку у други пашалук тера, узима на вола и коња по један грош, а на овцу и козу по 10 пара“ (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1820).

<sup>3)</sup> Споменик 24, стр. 23.

<sup>4)</sup> Сретен Л. П., б1, 64, 218.

луксуза у њиховој каквоћи. 1824 године моли он Вука Перишића из Вучковице да му позајми „један од његових јоргана... за госте који ће скоро из Земуна прispети“<sup>1)</sup>, а чак 1834 године, тањери су му били од бакра и од калаја, а виљушке од калаја и гвожђа.<sup>2)</sup>

Овако скроман живот чинио је да је извоз из Србије непрестано био много јачи од увоза, за који један путник вели да управо није никакав.<sup>3)</sup> У колико га је било, вршили су га, обично, страни трговци, који су са својом робом долазили у Србију. Главни увозни артикал била је *сô*, која је доношена из Румуније, а нешто и из Аустрије. Колонијална роба, нарочито *шећер*, добијала се преко Трста, одакле је сувим довожена до близу Љубљане, а одатле се слала Савом до Београда. *Бојаџијске ствари, штакларија, грнчарија, вунена и ланена шканина, оружје и муниција* доношени су из Аустрије, *плашно и плашнене шканине* — из Лајпцига, *гвожђе* из Босне, *пушке, пиштољи* и друго *оружје* — из Русије и из Босне.<sup>4)</sup> Матераја за грађење гуњева доношена је из Пазарџика.<sup>5)</sup> Из Босне су на чамовима довожена у Београд *дрва* и *јапија*,<sup>6)</sup> из Баната се у почетку довозила *пшеница* и *пшенично брашно*. Доцније је пшеница више сејана, те је довожење престало. *Јечам* је увожен такође из Баната,

<sup>1)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1 мај 1824, № 787.

<sup>2)</sup> Споменик 24, стр. 35; М. Гавриловић II, 704.

<sup>3)</sup> Пирх 169.

<sup>4)</sup> Пирх 169; Споменик 17, стр. 36; Споменик 24, стр. 26

<sup>5)</sup> Вук С. Караџић, Српски Рјечник под гуњ.

<sup>6)</sup> Прота Матија Ненадовић, Мемоари, стр. 73.

*ширинач* из Румелије, *вино*, кад у Србији година омане, — из Угарске и Срема, *зејшин* — из Арбаније и Румелије, а нешто мало и из Трста, бољи *дуван* — из Турске, мала количина бољег *бурмуша* — из Пеште, а лошијега — из Арбаније.<sup>1)</sup> С пролећа, чим би се отворила пловидба, био је Лиман под Београдом пун босанских лађа, на којима су доношене „Уном и Савом пресне *јабуке, крушке, (тутуље), суве шљиве, пекмез* у дугачким фучијама, *мед* и *брезове мешле*.“ Све су ове ствари биле са спихлука босанских бегова и спахија и продаване су ђутуре, јер су бегови и спахије продавање на крчму сматрали за испод свог достојанства.<sup>2)</sup> *Прстење, гривне, шетраике* и друге металне наките за сеоске потребе доносили су кујунџије из Старе Србије, нарочито из Јањева и Приштине, и продавали их по варошима и по селима.<sup>3)</sup> Неки су кујунџије и отварали дућане у Србији и у њима радили своје занате.<sup>4)</sup> Кујунџије су доносиле и *метална звона* за стоку. Из јужних српских крајева под Турцима, из околине

<sup>1)</sup> Споменик 17, стр. 34—35.

<sup>2)</sup> Сретен Л. П., 69—70.

<sup>3)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 8 март 1820, № 277.; 23 март 1821, № 301; 4 фебр. 1824, № 191.

<sup>4)</sup> 14 марта 1822. № 470: „Дано дозвољеније кујунџијама из Јањева, Латинима: Петру Љајчетовићу и сину његовом Ивану, Андреји Ђурићу, Марјану Голомешчићу да могу отворити у Јасики Нахије Јагодинске дућан, и у овом радити свој занат кујунџијски и еспап продавати, по обичају, свакому, пошто се с ким поведе“. (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1822). 24 новембра 1833 године умро је у Д. Милановцу Димча кујунџија „родом из Крушевца, близу Битоља“, који се пре три године био настанво у Д. Милановцу (Држ. Арх., К. К., Нах. Пожаревачка, 3 децембар, 1833, № 210).

Ниша и Лесковца, доношена је у Србију *конопља* и *израђевине* од ње: *улари* и *ужеша*. Отуда су доношене и *вреће*, *зобнице* и *цокровци* од *козине* и *воденично камење*, познато под именом „*косовско*“, које је било на особитом гласу, и које је великим делом преношено у Аустрију.<sup>1)</sup> У Србију су долазили и трговци из Румелије. Они су доносили различите еспапе и продавали их по вашарима и иначе по варошима.<sup>2)</sup> Из Румелије је довожен и *арпаџик*.<sup>3)</sup> Најзад, 1830 године се помиње некакав Павле Герасимовић „*росијски подајник*“, како у Смедереву и поред Дунава продаје *црквене ствари*.<sup>4)</sup>

Обилато *сточарство*, велика *плодност земље*, *јак извоз*, *слаб увоз* и *незнатне потребе* учинили су те је народ у економском погледу био врло задовољан. Није било великих богаташа. Један једини човек имао је до 40.000 динара прихода, па ни он „није знао шта да чини са толиким богаством“. Ко је имао 4—5000 динара прихода „бројао се међу најбогатије људе у земљи“. Али није било ни сиротиње. Сваки је имао права да захвати земље за кућу и за обрађивање колико му је год било потребно да одржи себе и плати држави што је био дужан. Принос од земље и стоке био је довољан да издржи кућу, а продаја неколико брава свиња исплаћивала је све државне дажбине.<sup>5)</sup> Исто тако и

<sup>1)</sup> Сретен Л. П., 442—443.

<sup>2)</sup> М. Петровић I, 214.

<sup>3)</sup> Наставник 1913, 352.

<sup>4)</sup> Држ. Арх., К. К., Нах. Смедеревска 1830.

<sup>5)</sup> Споменик 17, стр. 25; Споменик 24, стр. 20, 22; Куниберт 56

држава као целина стајала је не може бити боље. То је учинило, те је Кнез Милош 1829 године имао на 10,000.000 гроша уштеђевине, и поред тога што је све чиновнике уредно плаћао, чинио знатне поклоне и саградио врло велики број грађевина у земљи.<sup>1)</sup>

Унутрашња трговина била је врло слаба. По селима су кућни производи подмиривали целокупну потребу, и готово никоме није требало куповати ништа друго сем соли, и нешто гвоздених алата и још неких ситница. Поједини крајеви земље мало су трговали један с другим. *Луч* и *кашран* ношени су из крајева, у којима има четинара, у крајеве у којима их нема. *Надгробно* и *воденичко камење* ношено је у крајеве у којима нема доброг камења за њих. *Пиће* је ношено из крајева, у којима га има и сувише, у крајеве у којима га нема, или га нема у довољној мери, или је продавано механцијама и крчмарима.

Нешто јачи унутрашњи трговачки саобраћај био је између села и вароши. Сељаци су дотеривали у варош и продавали *стоку* и доносили: *брашно*, *свеже свињско месо*,<sup>2)</sup> *јагњеће печење*,<sup>3)</sup> *дрва*.

<sup>1)</sup> Пирх 168—169.

<sup>2)</sup> Сретен Л. П., 64.

<sup>3)</sup> 12 јула 1838, № 999 пише Магистрат Округија Валуевског Совету, како су му предстали „више њих, житеља из ближњих села округија овог, поискавајући одобреније да могу, као и до сад, и као што је и у другим касабама других округија, као ужичком, чачанском и т. д. уобичајено, у недељне и празничне дане печено месо од куће своје донешено у оздашњој чаршији крчмити“. 15 јула 1838, № 2354 Совет је одбио ову молбу на основу правила која су из-

*сено, жишо, купус, воће, лук, коже, лој, мед, восак, вино, ракију* и тако даље.<sup>1)</sup> Сваки ко је што доносио на варошки трг, морао је на то платити ђумрук, који се одређеније називао *ђумрук чаршијски*.<sup>2)</sup> Сем тога остало је било да су и Турци на капијама узимали у натури по нешто од намирница, које су доношене на продају.<sup>3)</sup> Сељаци су из вароши куповали *со, гвожђе, зејтин, памук, манистра, чешљеве* и још по нешто од других ситних потреба.

После ослобођења, по многим селима почели су се отварати дућани; нарочито их је у Пожаревачком Округу било много. Кнез Милош је био одсудно противан сеоским дућанима. Прва позната наредба противу њих је из 1818 године.<sup>4)</sup> Наредбе су после тога противу сеоских дућана врло честе.<sup>5)</sup> Оне се, готово увек, тичу дућана, који су, и поред дата о касапницама (Држ. Арх., Држ. Савет 1838). Доношење печеног мяса са села у Ужице ради продаје одржало се врло дуго и поред свега протеста од стране Ужичана варошана (М. Ђ. Милићевић, Кнежевине Србије, 617).

<sup>1)</sup> М. Петровић I, 227—228.

<sup>2)</sup> М. Гавриловић II, 422.

<sup>3)</sup> М. Гавриловић, II 425. Види и Сретен Л. П., 124, 169.

<sup>4)</sup> Она се помиње у писму кнезу Јоксиму Милосављевићу од 6 септембра 1821, у коме му се наређује „да заповеди трговцима Великог Градишта, који су оданде изнели свој еспап по селима продавати, да се опет у касабу врате, јербо Господар (Милош) *по прежда три године издашој заповести својој* не дозвољава ниједном селу, кромје Смољинца дућане држати, и да закаже кнез Јоксим свим трговцима, који с намеренијем за то намеравају Господару доћи, да се ниједан не труди долазити, јербо се помоћи неће“. (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 6. септ. 1821. № 1204).

<sup>5)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот., 1820 године: № 1030, 1031, 1033; 1821 године: № 1024, 1599, 1376, 1648; 1824 го-



забрана, отварани.<sup>1)</sup> Као разлог против сеоских дућана наводи се или штета, коју од њих имају варошки трговци,<sup>2)</sup> или крађе које се над сеоским дућанима извршују.<sup>3)</sup> Жалбе варошких трговаца на сеоске дућане врло су честе. Они су били готови и да плате нарочите таксе, само да се дућани по селима забране. 27 јануара 1836 пише Исправничество Округија Црноречког полковнику Стефану Стојановићу „да житељи и трговци зајечарски за годину желе 100 талира правителству нашему платити, па да нитко по селима дућане не отвара“.<sup>4)</sup> Сељаци пак осећајући потребу за њих, често су молили да се одобре. 5 јануара 1820 моле сељаци из различитих села Нахије Пожаревачке да им се допусти држати дућане по селима.<sup>5)</sup>

дине: № 1361; Народни Суд 19. јан. 1831, № 145 и тако даље. Види и В. и Н. Петровићи I, 342, II, 448.

<sup>1)</sup> У првим наредбама од 1820 године вели се: „Налаже вам се да по пријатију овог писма наложите људима, који дућане држе по селима, или да се преселе у варош, или ни под који начин, да дућане по селима не држе“ (Држ. Арх., К. К., 26 јули 1820, № 1030).

<sup>2)</sup> 30. септ. 1821, пише Кнез Милош Јоксиму Милосављевићу: „Ако село Средњено у Нахији Пожаревачкој није тако близу Пожаревца *да се дућаном у њему не наноси штета пожаревачким трговцима*, то се одобрава трговцу Милојку из Средњева да може у свом селу држати, а други ниједан трговац да се на њега не угледа“ (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1821 № 1376).

<sup>3)</sup> 6. јула 1824 Кнез Милош забрањује сеоске дућане „не могући више плаћати цара без нужде, које се чине по сеоским дућанима“, и наређује Јовану Обреновићу „да све дућане по селима позатъара“. (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1824 № 1361.) 1826 године видео је Ј. Вујић у селу Кисилеву „неколико затворених дућана“ (Ј. Вујић I, 66).

<sup>4)</sup> Зајечарска Судска Архива 1836.

<sup>5)</sup> Држ. Арх., К. К. Нах. Пожаревачка 1820.

20 августа исте године сељани села Смољинца моле Кнеза Милоша да им остави дућане, јер никад нису били без њих.<sup>1)</sup> Овакве је молбе Кнез Милош врло тешко уважавао. Смољинчанима је примио разлоге и одобрио дућане тек у мају 1821 године,<sup>2)</sup> а Средњевцима само „ако село Средњево... није тако близу Пожаревца да се дућаном у њему не наноси штета пожаревачким трговцима.“<sup>3)</sup> Временом је Кнез Милош ипак попустио и допуштао је отварање дућана и по селима. Да не би пак узело и сувише маха, он је за свако „дућанско објавленије“, све до 1834 године, наплаћивао по 500 гроша. Од 1835 године ова је такса била остављена оцени судова. Тако скупа такса била је узрок те је за владе Кнеза Милоша мало дућана по селима отворено: 1831—16, 1832—14, 1833—17, 1835—41.<sup>4)</sup> Без одобрења нико није могао отворити дућан у селу.<sup>5)</sup>

<sup>1)</sup> У молби они кажу: „Од како је насељено село Смољинац, непрестано били су дућани и чаршија и црква и школа, што се деца учеду. И ови трговци, што се налазе у селу, они нису јабанци, но сви овде су се изродили и миљкове своје имају, винограде, воће, њиве, ливаде, и који се преновно није од 20 година“ (Држ. Арх., К. К., Нах. Пожаревачка 1820).

<sup>2)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 6 мај 1821 № 533.

<sup>3)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1821, № 1376.

<sup>4)</sup> М. Петровић I, 355, III, 78—79.

<sup>5)</sup> 11 марта 1835, № 110 издао је Совет следећи указ: „Његово Височество милостивјејши Господар и Књаз наш дознао је с не малим негодованијем да су се од неког времена овамо по селима механе и дућани без дозволенија власти отворати почели. Будући је ово са свим противу сад. суштествујућих закона наших о предмету том, то се налаже Суду Окружија Црноречког да преко надлежних капетана објави свакоме да се отварање нових дућана и механа по-

Исто тако Кнез Милош није одобравао ни торбарење по селима. 26 јула 1820 године наређује „да торбари по селима и сребрари“ не смеју ићи.<sup>1)</sup> 30 јула исте године један је торбар „примио своју каштигу“.<sup>2)</sup> И наредбе су о торбареву често понављане, а торбари кажњавани и упућивани на други посао.<sup>3)</sup> Само по изузетку, и то као неку врсту награде или као прошњу, допуштао је Кнез Милош понекоме да може торбарити по селима.<sup>4)</sup>

Најзад да напоменемо да је за владе Кнеза Милоша још трајала и трговина робљем. Ту су трговину водили само Турци. Тада нису били ретки случајеви да Турци доводе робље из далеких страна и продају у Србији за 1000—1500 гроша једнога. За време грчких устанака Турци су били заробили селима без допуштења више власти строжајше забрањује, а да све такве механе или дућане, који су без дозволења власти отворени затвори и затворене држи донде, док се у тому смотренију свеобшта уредба не учини“ (Зајечарска Судска Архива 1835).

<sup>1)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1820, № 1030.

<sup>2)</sup> Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1820 № 1047.

<sup>3)</sup> Једна таква наредба гласи: „Одговорено Георгију Парезану у Жабари на писмо његово од 28 т. м. да Господар не допушта Стојану Николићу еспап по селу носити, и што је једаред урадио неће да поквари; ако не би могао због тог живети, нек земљу обделава и тако ће се моћи прехранити“ (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 29 фебр. 1824, № 394).

<sup>4)</sup> 25 маја 1822 „дано је дозволеније Мики Барјатару [Барјактару] да може без препјаствија по селима с еспапом ходити и трговати“ (Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 1822 № 129). 21 децембра 1837 моли Кнеза Милоша неки Тома Јаношев, стар човек и сакат у обе ноге и десну руку да му се одобри да продаје ситнице дућанске по селима „торбалуком“ (Држ. Арх. К. К., Нах. Пожаревачка 1837).

много грчкога света и распродавали га на различите стране, па чак и по Србији. Срби се тим послом не само нису бавили, но су гледали да доведено робље, било крађом било откупом, ослободе. Кнез Милош је у ослобађању робља ишао на руку врло ревносно.<sup>1)</sup> Робље из грчког устанка, које су Турци били довели у Србију ради продаје, Кнез Милош је откупио и све ослободио. Због тога му је грчки краљ благодарио и послао му орден Спаситеља са лентом.<sup>2)</sup>

---

<sup>1)</sup> М. Гавриловић, II, 662.

<sup>2)</sup> Споменик 21, 19.

## САОБРАЋАЈ

*Пушови. — Саобраћајна средства. — Задужбине. — Ташари. Пошта. — Ханови и механе. — Гостопримство. — Водени саобраћај. — Безбедности при пушовању.*

Путови су у почетку владе Кнеза Милоша били до зла Бога рђави. Стари римски, српски и путови који су грађени за време аустријске окупације били су већ одавно уништени и упропашћени, само се још гдешто од њих познавала калдрма, којом су утврђивани.<sup>1)</sup> Чак 1834 године пише Стефан Стефановић Кнезу Милошу о путу „од Нереснице и преко Мајдан-пека, куда је стари немачки пут био“, да је са свим закрчен и забатаљен, „тако да се без три до четири капетаније не може као што треба окрчити и то ... за месец дана једва да се уради“.<sup>2)</sup> Због таквог стања путова, сем малог изузетка, нигде не беше могућно другојаче путовати до пешице или на коњу.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Сретен Л. П., 37; Барона Ж. Л. В. Хердера Рударскій путъ по Сербіи 1835 год. Београд 1845, стр. 39; А. А. Paton, Servia, London 1845, стр. 161.

<sup>2)</sup> Држ. Арх., К. К., Нах. Пожаревачка 16. септ. 1834.

<sup>3)</sup> Куниберт 239.

У то доба у Србији су била два главна пута, којима се могло ићи и колима: први је ишао од Београда уз Саву до Шапца, па преко Мачве на Дрину и уз Дрину до Зворника; други је водио од Београда на Гроцку, Хасан-пашину Паланку, Јагодину, Ђуприју, Параћин за Ниш. Сем овога могло се ићи колима од Гроцке, преко Смедерева и Пожаревца, до Голупца; даље, од Пореча, преко Мироча, у Брзу Паланку; даље, од Београда до Ваљева идући од Палежа уз Колубару, и, најзад, за невољу могло се отићи колима преко Крагујевца и Чачка чак до Ужица. Остали путови били су тако рђави или тако „стрменити“ или су водили „преко великих брда и потока“, да је њима било „тешко и коња превести а камо ли с колима проћи.“<sup>1)</sup> Сем главнога пута од Крагујевца до Ужица, који је начињен 1829 године, путови су у тим крајевима били „готово пешачке стазе, често покривене толиким камењем, да се може само лагано њима ићи, а коњи се морају водити.“<sup>2)</sup>

Овако је стање ствари истина било благодет по српске устанике, јер је спречавало да Турци без препона улазе у унутрашњост Србије, али је после ослобођења било за њезин развој немогуће. Због тога су наредбе о грађењу путова под Кнезом Милошем врло честе. 25 априла 1823 године наређује он момцима да од Крагујевца „до Београда пут добро искрче и уравне, да могу кола слободно до Београда проћи.“<sup>3)</sup> 3 јуна 1823 године наређује Кнез Милош својој момку Петру Парезану, „да крчи пут од Крагујевца до Смедерева и начини мост на Бр-

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, Даница 1827, 52—53.

<sup>2)</sup> Пирх, 156.

<sup>3)</sup> Држ. Арх., Дел Прот. 1823., № 671.

кушици“ и да му у томе помогну сва села Нахије Крагујевачке и Смедеревске, од којих би помоћ заискао.<sup>1)</sup> Угодни велики друм од Крагујевца преко Бруснице и Пожеге у Ужице начињен је 1829 године.<sup>2)</sup> 1827 године, кад је предстојала војна између Русије и Турске, Аустрија желећи да пошту од Беча до Цариграда, која је дотле ишла преко Ердеља, проведе кроз Србију, учини Кнезу Милошу предлог у овом смислу. Увидевши корист од овога, он стане живо настојавати да се у Србији стари главни пут оправи и нови начине. И 1828 године аустријска је пошта отпочела стално ићи из Беча за Цариград кроз Србију.<sup>3)</sup> После Једранског Уговора, кад се Србија осети својом, грађење путова отпоче у све јачој мери. Инжењере које је Кнез Милош био довео ради регулисања Дрине, употреби и на поправљање и грађење путова, те је најзад Србија добила најлакши и најуготнији пут који постоји између средње Европе и Цариграда и путове којима се, нарочито кад је суво, и по земљи путовало врло угодно.<sup>4)</sup> И народни старешине нису изостајали иза Кнеза Милоша. Особито се грађењем путова одликовао у свему напредни Јеврем Обреновић, који је по Шабачкој и Ваљевској Нахији старе путове поправио и нове „по шумама на осам клафтери широке“ раскрчио и ћуприје преко река и потока начинио, „тако да пређе у неко време, куда човек не би могао од густиха и прућа пешице, а на коњу јошт мање, проћи“, ту:

<sup>1)</sup> Ibidem, N<sup>o</sup> 1005.

<sup>2)</sup> Пирх, 149.

<sup>3)</sup> Nikolaus von Philippovich, Das Leben und Wirken eines österreichischen Offiziers, 1913, 40—45.

<sup>4)</sup> Куниберт, 240—241., 361.

су могла „свободно троја кола, а до нужде и четвора, једна покрај других проћи.“<sup>1)</sup>

Путови који су грађени под Кнезом Милошем звали су се *крченици*, чије само име казује шта су, јер се онда у истини морало крчити да би се начинило места за пролаз. И ако су били насути само земљом, ипак се, најзад, њима могла, кад је суво време, пропутовати колима читава Србија. За време киша били су ужасно блатави. „Од насутих путова у данашњем смислу није било ни помена.“<sup>2)</sup> С обе стране путова, на неколико стотина корака, била је шума окрчена, колико због тога да би се пут лакше сушио, толико и ради сигурности. Градио их је народ, кулуком. Извођени су невешто, и ретко су кад обилазили планину или правили завијутке, већ су ишли „право, преко грбина планина, од једног места ка другом“,<sup>3)</sup> што је била велика тешкоћа за лак саобраћај. Пут који је водио преко Колара у Смедерево звао се Деривол „што је због брдовитости дерао воловима у јарму вратове.“<sup>4)</sup>

У Србији после ослобођења није било у обичају ни да се путује ни да се носе терети на колима. Кола није било нигде осим равне Мачве, где се још за време првога устанка помињу „мачванске кочије“<sup>5)</sup>

<sup>1)</sup> Ј Вујић, II, 99.

<sup>2)</sup> Куниберт, 362.; Сретен Л. П., 194. Споменик 17 29.— М. Ђ. Милићевић тврди да је насипе први почео градити тек Илија Гарашанин као Министар Унутрашњих Дела (Кнеж. Србија, 128).

<sup>3)</sup> Пирх, 47, 156, 183.

<sup>4)</sup> Сретен Л. П., 21.

<sup>5)</sup> Прота Матија Ненадовић, Мемоари 194.



и гдешто у Пожаревачкој Нахији <sup>1)</sup> Чак су се и на главном друму кола ретко виђала. <sup>2)</sup> Само путовима којима су кола могла ићи вукле су се на волујским колима понеке ствари, „особито оне које је тешко на коње товарити“. Таквим се путовима и путовало на волујским колима. <sup>3)</sup> На волујским су се колима возиле и крупне госпође, као што су Кнегиња Љубица и Госпођа Томанија Јеврема Обреновића. <sup>4)</sup> Харем Марашли Али-паше испраћен је 1821 године из Београда на шест кочија и осамнаест волујских кола. <sup>5)</sup> На главном друму могла су се видети и товарна кола „која су полако вукли биволи“, <sup>6)</sup> које су имали само досељеници из околине Ниша и Лесковца. <sup>7)</sup> Волујска су кола била примитивна, сва од дрвета, без и једне гвоздене чивије; од окованих кола није било ни помена. <sup>8)</sup> Као заклон од кише на колима су прављени арњеви, који су покривани асурама. <sup>9)</sup>

Коњи још нису презани у кола. <sup>10)</sup> И сам Кнез Милош обично је путовао на коњу, само су једне

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, Даница 1827, 53.

<sup>2)</sup> Пирх 123.

<sup>3)</sup> Вук С. Караџић, Даница 1827, 53, Ј. Вујић, Животописаніе, 397—398.; М. Светић, Огледало Србско, 39; Сретен Л. П. 192; Барона Ж. А. В. Хердера Рударскій путь по Сербіи 1835 г. Београд 1845, стр. 15.

<sup>4)</sup> М. Ђ. Миличевић, Годишњица XXII, 42.

<sup>5)</sup> М. Гавриловић I, 105.

<sup>6)</sup> Пирх, 47.

<sup>7)</sup> Сретен Л. П. 442.

<sup>8)</sup> Ibidem 192., 203.

<sup>9)</sup> Ibidem 192.

<sup>10)</sup> М. Светић, Огледало Србско, 39; Сретен Л. П. 207.

лаке, и не скупocene, каруце ишле за њим, у које би седао тек кад је киша, његова је пак пратња увек јахала.<sup>1)</sup> 1829 године нико није имао каруца осим паше београдског, који је имао некакве прастаре, отрцане каруце и Кнеза Милоша.<sup>2)</sup> Исто је тако било чак и 1834 године<sup>3)</sup>. 1837 године имали су их само још Јеврем Обреновић и митрополит. Браћа Симићи тек су крајем те године добила одобрење од Кнеза „да могу себи узети кола покривена, на стубићи, без врата и пера, да се на њима возе.“<sup>4)</sup> У место кола сав саобраћај вршен је на коњима. Коњи су се за јахање учили специјалноме ходу, који се звао „раван“ тиме што су им везиване десна за десну и лева за леву ногу, тако да су се могле кретати само једна на друга страна, што је јахање чинило врло лаким и угодним.<sup>5)</sup> Јахали су не само људи, већ и жене. Жене су јахале на исти начин као и људи. На коњима су путовали и сви странци који су долазили у Србију. На коњу је допутовао Д. Давидовић после преласка у Србију крајем 1821 године из Београда у Крагујевац.<sup>6)</sup> На коњима су путовали по Србији: Ј. Вујић, Ђ. Магарашевић, Пирх, Хердер и сви други. На осамареним коњима ношени су и сви терети „и

Кнеза Милоша, и ако су коњи били „добри за јахање, у кола су се слабо презали“. (М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Србија, 113).

<sup>1)</sup> М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Србија, 1061.

<sup>2)</sup> Пирх, 24. и 71.

<sup>3)</sup> Споменик 24, 22.

<sup>4)</sup> М. Светић, Огледало Србско, 39.

<sup>5)</sup> Пирх, 71.

<sup>6)</sup> В. и Н. Петровићи II, 376.

жито и брашно и со и пиће — у мјешинама или у бременицама.“<sup>1)</sup>

Сем коњског и колског саобраћаја на главним су се путовима могле гдешто видети и натоварене камиле, које су са југа доносиле „дењкове са памуком и сафтијаном.“<sup>2)</sup>

Због рђавих путова, примитивних превозних средстава и начина путовања путовало се врло споро. На волујским се колима од Београда до Крагујевца „путовало по недељу дана.“<sup>3)</sup> 1823 године пошао је Јоаким Вујић из Београда на волујским колима 21 новембра пред вече, ноћио у Сава-мали, у механи, и тек 25 новембра у јутру „благопоспешно довезе се у Крагујевац.“ Враћајући се пошао је из Крагујевца 29 новембра и истим путем стигао у Београд тек 3 децембра.<sup>4)</sup> Чисто је невероватно оно што прича Сретен Л. П. о путовању ђака из Београда за Велику Школу у Крагујевац 1834 године. „Путовасмо, вели он, на волујским колима... Док смо наше хаљине и спаваће ствари... потоварили и на пут се кренули, нисмо могли даље стићи него на Теразије. ....Оданде се рано кренемо и једва по ноћи дођемо у раковичку механу<sup>5)</sup>.... То је био наш други конак, а у Рипњу трећи.... (четврти) у Раљи...., (пети) у Сопоту...., (шести) у Кораћици...., (седми) у Бело-

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, Даница 1827., 53.

<sup>2)</sup> Сретен Л. П. 65.

<sup>3)</sup> Ibidem 7—8.

<sup>4)</sup> Ј. Вујић, Животописаніе, 397—398.

<sup>5)</sup> „Онда рабације нису носиле са собом за волове храну. Уз пут напасали би волове по туђим њивама, а овога пута по шаши — кукурузовини — која се никад није секла, него докле траје онако се на земљи остављала, и свачија је стока јела кад се потеси раскваре“ (Сретен Л. П. 193).

савцима...., (осми) у Чумићу.... (девети) у Сушици.“<sup>1)</sup> Кнез Милош је на коњу путовао из Крагујевца у Пожаревац по два дана.“<sup>2)</sup> Брже није могао. Кад је 1834 године био у Пожаревцу опасно болестан Милан Обреновић, Кнез Милош је путовао из Крагујевца за тамо у највећој журби, па му је опет требало два дана.<sup>3)</sup>

Али при свима тешкоћама и неугодностима за путовање наши главни друмови нису били пусти и монотони. На њима су се могли видети кириџије у шареној разноликој ношњи, како терају пред собом претоварену стоку сољу, тканинама, вуненом робом и другим потребама и разилазећи се на далеко по разним пределима. На друму је и по неки варошанин са женом, појахао коња и иде на село да посети родбину. Ту је и Турчин спахија на лепом коњу, с пушком преко рамена и чибуком у устима — тако намерно јаши, да би му се Срби морали склањати с пута. У извесном одстојању за њим јаши му слуга, о чијем седлу висе многе кесе, пуне разних земаљских производа: ораха, лука, паприке, које је господар заменио за кукуруз. У једној кеси звечка блехано посуђе за кафу, без кога Турчин не полази на пут. Уза све то каса друмом Татарин веселог изгледа и са њим путник у пола европском, а пола грчком, оделу, коме се по лицу и по држању види да је посустао, да је потпуно посустао... Такву нам је живописну слику наших друмова оставио један путник из 1829 године<sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> Сретен Л. П., 192—203.

<sup>2)</sup> М. Ђ. Милићевић, Кнеж, Србија 1062 —

<sup>3)</sup> Нов. Србске 1834, 193.

<sup>4)</sup> Пирх 123—124.

Да би путовање било што угодније припомагале су неке задужбине. Још у старо доба била је велика задужбина зидати „по калу калдрме“, градити „по водама ћуприје“, до путова доводити воду за пиће, правити чесме и садити и калемити воће.<sup>1)</sup> У доба Кнеза Милоша било је по путовима пуно оваквих задужбина. Док су Турци владали Србијом многи су босански бегови по њој надгледали и оправљали чесме и ћуприје, које су њихови стари правили пре стотине година, јер такве задубине није нико смео оправљати до онај чије су од старине.<sup>2)</sup> Исте су такве задужбине правили и Срби. Они су их правили још за време Турака. Тако је још пре Карађорђева устанка начинио Евгеније, ћебеџија из Ужица, пут од Ужица до цркве у селу Севојно, патосао га и воћем засадио, да би Ужичани могли ићи на литургију у цркву у Севојно.<sup>3)</sup> 31 марта 1824 пише Кнез Милош неком Милоју, трговцу из Чумића, „да ћуприју жабарску, која је њихова стара задужбина, оправи да не би прелазећи преко ње [који пострадао].“<sup>4)</sup> 9 марта 1829 пише Јован Обреновић Кнезу Милошу како га „предмет један“ посведневно мући и мира му не да, а то је да жели да му Кнез Милош одобри „ћуприју на Морави спрема

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, С. н. пјесме II, 97—98 и 195; Српски Рјечник, код *задужбина*.

<sup>2)</sup> Вук С. Караџаћ, Српски Рјечник, код *задужбина*; Пирх 47.

<sup>3)</sup> Животопис Максима Евгеновића, Будимпешта 1877, стр. 4.

<sup>4)</sup> Тих. Р. Ђорђевић, Српски Етнографски Зборник XIV, 401.

Чачка направити, за душу нашег блаженопочившег (сина) Обрена“ (умро 7 априла 1828).<sup>1)</sup> На једном мочарном месту, на главном друму идући од Параћина, недалеко од Сикирице, да би друм био солиднији направио је 1830 године калдрму неки Тривун из Доњег Видова „за севап“, те се то место и сад зове Тривунова Калдрма.<sup>2)</sup> Од чесама, које су као задужбине грађене поред путова за владе Кнеза Милоша, неке још и сад служе.

Најзад да поменемо још нешто о тадашњим саобраћајним средствима. Како су кола била ретка, и како ни путова није било свуда за њих, болесници који нису могли јахати преношени су на разапетом платну између два коња. Тако је 1807 године пренесен из Ужица у Београд опасно рањени Кнез Милош.<sup>3)</sup> У писму од 26 априла 1823 године јавља из Бруснице Јован Обреновић Кнезу Милошу како се спрема за пут у Пожаревац, „него потребна нам је једна *пала*, на којој би Обрена до Крагујевца понели, ако би Ваше милосердије благоизволело послати.“<sup>4)</sup>

Најбржи саобраћај вршили су *шашари*. Татара је било турских, који су одржавали везу на првом месту између паше београдског и Цариграда, а за тим између паше и Кнеза Милоша и нахијских војвода, и српских, који су у земљи носили важније заповести и писма од Кнеза Милоша на све стране, а ван земље одржавали везу између Кнеза Милоша и Цариграда. Татари су увек јахали добре коње.

<sup>1)</sup> Ibidem 402

<sup>2)</sup> Тих. Р. Ђорђевић, Кроз наше Румуне, 92.

<sup>3)</sup> М. Ђ. Милићевић, Поменик, 782.

<sup>4)</sup> Држ. Арх., К. К., Јов. Обреновић 1823.

Пред њима је јахао по један, а каткад и два суруџије, који су водили још по једног коња, да се нађе, ако би се татаринову коњу што на путу десило. И татари и суруџије имали су камџије за шибане коња. Татари су њима шибали и суруџије. Турски су татари, кад би пролазили улицама, шибали свакога кога би дохватили. Јурећи што се брже може, драли су се из свега грла, нарочито кад би се приближили вароши, да би се чуло у мезулани за њихов долазак, те да им се припреме одморни коњи. Татари су били врло издржљиви; при хитним пословима не би се нигде одмарали од Београда до Цариграда.<sup>1)</sup> Српски су татари били бржи од турских. Турски су прелазили пут од Београда до Цариграда за седам до десет дана, што се рачунало да износи око 180 сати;<sup>2)</sup> српски татар-ага Инџе долазио је за четири дана из Цариграда у Београд<sup>3)</sup>, Јованча Спасић је ишао од Цариграда до Крагујевца за пет дана,<sup>4)</sup> Татар-Богдан је са копијом фермана пошао из Цариграда 27 августа 1830 године, а стигао у Крагујевац 1 септембра у ноћ.<sup>5)</sup>

За олакшање путовања турских татара на цариградском су друму кроз Србију биле подигнуте мезулане, као што је то било на свима главним друмовима у Турској. Мезулане су биле у Јагодини, Паланци и Београду. То су биле царске мезулане, чије је издржавање падало на општенародни трошак.

<sup>1)</sup> Сретен Л. П., 183.

<sup>2)</sup> М. Гавриловић II, 434.

<sup>3)</sup> Сретен Л. П., 183.

<sup>4)</sup> Пирх 26.

<sup>5)</sup> М. Гавриловић III, 272.

Сем њих биле су за унутрашњу потребу нахијске или вилајетске мезулане, о чијем су се издржавању старале или само дотичне нахије, или су и оне падале на општенародни трошак. Мезулције су по уговору са Кнезом Милошем морали држати извесан број добрих коња, а за то су добијали извесну суму новаца. 1824 године учињене су једним ферманом знатне измене у царским мезуланама. На место мезулција постављени су кирици-баше, који су морали да држе коње и да их дају под кирију.<sup>1)</sup> Од тада су с татари путовала и приватна лица. За коња и два татарина, који прате путника, плаћало се до Цариграда око 80 форината сребра. Пут је трајао десет дана или по осамнаест сати јахања дневно. Татари су били врло верни, тачни и брижљиви пратиоци.<sup>2)</sup>

Мање важне наредбе од Кнеза народним старешинама и другим властима разносили су кнежеви момци.

И татари и кнежеви момци били су у великоме уважаењу, јер су сматрани као кнежева околина, преко које се може чути и зло и добро. Због тога куд год би стизали добијали би стан, храну, част, и у опште се према њима поступало као према људима од утицаја. Истакнути татари Кнеза Милоша постајали су чиновници и истеривали су високе каријере, као што је случај са Јованчом Спасићем, Пекетом Илићем, Стојаном Симићем и тако даље.

Извештаје од старешина и надлештава носили су пандури.

Поште за владе Кнеза Милоша није било. Ко је имао потребу да шаље писмо, слао га је преко људи

<sup>1)</sup> М. Гавриловић II, 435—436.

<sup>2)</sup> Пирх, 26.



који би у дотично место полазили. Ко је био познат са татарином или суруџијом предавао је писмо њима. Исто су тако слати и новци, и то без икаквог реверса и признанице, и никад никоме ништа није фалило.<sup>1)</sup> Сем овога и аустријски су татри пролазећи кроз Београд доносили и односили и приватну преписку с Цариградом за извесну таксу. Пошта из Беча (новине, писма и друго) доношена је у Земун, па ју је одатле београдски базрђан-баша преносио у Београд.<sup>2)</sup> После Једренског Мира Срби су добили право да постављају поштанске станице,<sup>3)</sup> но изгледа да од тога није било велике користи. Писма из Београда за Крагујевац слата су само два или три пута на недељу. Носио их је писмоноша, а предавао их је Кнежевској Канцеларији. Ту су она остајала докле се не би јавила каква прилика, да се пошљу онима којима су упућена. Често се дешавало да су и изгубљена, а понеки пут су из радозналости и отворана.<sup>4)</sup> Права пошта установљена је тек после владе Кнеза Милоша, 1840 године, и то најпре, у мају — у Београду, а за тим, у јуну — у Крагујевцу.<sup>5)</sup>

— За свратиште путника и по варошима и по главним путовима били су у почетку само ханови. То су широке зидане зграде са једном великом просторијом, у којој се могао сместити повећи број људи и стоке. На средини им је било огњиште а у нао-

1) Сретен Л. П., 183, 215.

2) М. Гавриловић II, 435—436.

3) Куниберт, 243.

4) Ibidem 548.

5) Новине Србске 1840, стр. 169 и 185.

коло једноставни кревети (ћошци), застрти само асурама, на којима су спавали путници. Ко би од путника имао ћилим, простирао би га по асури. Иза кревета је био празан простор са јаслима поред зида. Понекад су просторије за стоку биле одвојене. Ханове су градили Турци, али их сами нису држали, јер је то за њих било понижење, већ су их издавали Хришћанима под закуп, а они су им били само заштитници. По друмовима су ханови били понекад ограђени јаким зидом. Јело су путници носили сами, јер се у хановима сем хлеба, кафе и нешто меса, није могло добити ништа друго. Да су ханови били прљави и пуни гада, о томе не треба ни говорити.

Доцније, ханова постепено нестаје, а њихово место, и по варошима и поред путова, заузимају *механе*. Пошто је Кнез Милош изградио путове по земљи и обезбедио их од хајдука, старао се врло ревностно да се поред њих подигну механе, снабдеване најпречим потребама за путнике. У неким су местима подизане и „гостионице“ (гостилни домови) о народном трошку. Тамо, где се не би нико нашао који би подигао механу, подизао ју је сам Кнез Милош о свом трошку.<sup>1)</sup> Механе су се разликовале од ханова што су увек имале *штале за стоку*. Нарочито је много механа на путовима подигнуто после Једренског Мира, јер је раније за њихово отварање било потребно одобрење муселима и спахије, који су за одобрење узимали дарове и велике годишње награде.<sup>2)</sup> Варошке су се механе често разликовале од друмских и тиме што су биле зидане, ма да су

<sup>1)</sup> М. Гавриловић, II, 437.

<sup>2)</sup> Куниберт, 241.

многе биле и од чатме и бундрука. Иначе су и у њима као год и у хановима били широки кревети застрти асурама, на којима су путници ноћивали; путници су кад није било места на креветима ноћивали и по механском земљаном поду. Овакве су механе биле и у Београду, у коме чак 1837 године није било гостионица.<sup>1)</sup> Тражити засебну собу путнику није ни на ум падало. У место тога „простре се ћилим у једном куту, ту се намести пртљаг и путник је смештен“. Пирх је 1829 године у Београду „прошао са тумачем и пандуром неколико механа (у преводу кавана) у горњој вароши, али је у свима била ужасна нечистоћа“.<sup>2)</sup> Друмске су механе биле још горе. То су били повећи простори од брвана, у којима је у средини горела ватра. Неколико повећих каменова око ватре представљали су огњиште, над којим су из оцака висиле вериге са котловима, у којима је била врућа вода. У оцаку је висила и пастрма. По зидовима су биле окачене сланине од брава. Путници су седели око ватре на дрвеним, ниским, треножним столицама. Ту би око ватре и и спавали.<sup>3)</sup> У механама се поред преноћишта могло већ добити и пића: вина и ракије и понешто јела, па и по каква друга ствар потребна за пут.

И по хановима и по варошким и друмским механама механџије су били већином Грци и Цинцари.<sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> М. Светић, Огледало Србско 39.

<sup>2)</sup> Пирх, 27.

<sup>3)</sup> Сретен Л. П., 193.

<sup>4)</sup> 4. марта 1824 године помиње се у Гроцкој Ђорђе Цинцарин, ханџија (Држ. Арх., Дел. Прот., 1824, № 412); Никола Цинцарин у Паланци (М. Петровић III, 116).

Скоро код сваке друмске механе била је понека настрешница у којој су колари радили свој занат, поглавито ради рабација, кад им се што сломи па не могу сами да поправе. Ови су колари били већином досељеници из околине Ниша, Лесковца и других околних крајева. И ако од окованих кола није било ни помена, ипак је поред неких механа било и по ког Циганина ковача, који је радио за околину.<sup>1)</sup> Тако су друмске механе изгледале често пута као мала чаршија.

Вук помиње још и *крчме* „у Србији поред Саве и поред Дунава, или по планинама куд нема села“.<sup>2)</sup>

Кад је ко имао потребу да путује, тако да га ноћ застане ван вароши и ван друмских ханова и механа, могао је потпуно рачунати на свачије гостопримство. Просто је свраћао пред најбољу кућу у селу, у коме га је затекао мрак, и свуда је био радо примљен и гошћен као најбољи пријатељ. „Ако се догоди да домаћин нема у кући ракије или друго што, он отидне своме сусједу или чак у друго село, те узме у зајам и части госта“. Где путник због домаћинове оскудице није могао бити примљен, упућиван је у кућу, у којој може ноћити. „У гдјекојим газдинским кућама готово сваки дан има гостију, на пример, данас поп, сутра калуђер, прексјутра Турчин или какав просјак и тако даље. Гдје ко ноћи оданде га ујутру не пуштају док не руча“. Исто су тако путници свраћали и на ужину. Кад много људи заједно путује, разделе се по кућама и сви су гости.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Сретен Л. П. 203.

<sup>2)</sup> Вук С. Караџић, Српски Рјечник, *крчма*.

<sup>3)</sup> Ibidem. Ј Вујић II, 173.

Има примера да су и варошани сиротама указивали гостопримство у својим кућама. Тако је један ужички занатлија „једну собу био определио у својој кући за стране сироте за ноћиште, кад су долазили да просе“<sup>1.)</sup>

И у манастире је могао свратити сваки путник и бити гост.

Сем саобраћаја сувим било је под Кнезом Милошем и нешто саобраћаја водом и то пограничним рекама: Дунавом, Савом и Дрином. Уз Дунав је поглавито доношена сô, а низ Дунав су разносили босански бегови на својим бродовима: суве шљиве, крушке, пекмез (у дугачким фучијама), мед, брезове метле и тако даље, које су од десетка са својих спахилука на крупно продавали.<sup>2.)</sup> У Дунаву су, између Голупца и Кладова, била она опасна места, која су Турци називали Демир-Капија (Гвоздена Капија), а Срби (опет турском речи) Ђердап. Горњи је Ђердап (између Добре и Пореча) био страшнији, и ако мање држи. Кроз Ђердап су лађари, идући низ воду, узимали крманоше оданде из места (Срби, преко Горњег Ђердапа из Добре, а Аустријанци из Љупкове и из Оршаве), а одоздо су лађе обично вукли волози. У Каззнима између Пореча и Оршаве су казани „у којима се вода једнако обрће и лађа, особито мале, које на онај коловрат наиђу хоће да прогута“.<sup>3.)</sup> Због тога се туда пловило са великим тешкоћама и опасностима. Савети које је 1834 године давао Кнезу

<sup>1)</sup> Животопис Максима Евгеновића, 4.

<sup>2)</sup> Сретен Л. П., 69., 73.

<sup>3)</sup> Вук С. Караџић, Даница 1827, 36.—37.; Прота Матија Ненадовић, Мемоари 126.

Милошу Боа-ле-Конт о отклањању ових незгода нису имали успеха, јер се Кнез бојао да тада сва трговина између Аустрије и Турске, која је ишла кроз Београд, не пођа Дунавом без икакве користи по Србију, и да Србија олакшавши пловљење Дунавом не изгуби 12—15000 франака годишње, што је добијала спроводећи чамце кроз стење.<sup>1)</sup>

Савом је вођена трговина поглавито с Босном. На откривеним лађама, које су називане *чамови*, довожена су у Београд дрва и дрвена јапија. Терали су их *чамције*, Турци, убојице најгоре врсте.<sup>2)</sup> Чим би се с пролећа отворила пловидба Савом, Лиман под Београдом био је пун босанских лађа. Оне су биле врло дугачке а доста узане са уздигнутим предњим и задњим крајевима (фар и баш). Њима је довожана из Босне роба до Београда, а одатле је даље Дунавом свожена. Боље и лепше лађе биле су својина босанских бегова и спахија, на којима су они лично са својом робом слазили Савом и Дунавом.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Споменик 24, 27.

<sup>2)</sup> Прота Матија Ненадовић, Мемоари стр. 73.

<sup>3)</sup> Сретен Л. П., 70. Исти писац даје врло живописну слику ових босанских трговаца, које је из детињства запамтио: „На овим лађама виђао би често на башу лепо издигнуту ћошкицу, застрту богатим ћилимом, окружену јастуцима и миндерлук, застрт богатим сиџадетом, то је место бега. Ту нико не би смео доћи, а камо ли сести, осим доброга госта, па био Турчин или Хришћанин... После дневног умора и рада момци веслари обично би полегали и поспали, а лађа би матицом низ воду ишла сама. Тада би бег, раздраган лепогом природе, оставио наргиле на страну, засукао би широке рукаве од зелене, токама окићене, доламе и свилене садели кошуље и занесен севдахом и успоменом лепих дана запевао би коју од оних дивних севдалија босанских, какве се само по харемима босанских бегова чути могу. н. пр. „О ђевојко, мој будимски везире“. (Ibidem).

1834 године било је главно средиште пловидбе у Србији у Милановцу, који је тек пре годину дана основан. Он је тада имао до стотину лађа. Остале су их вароши имале знатно мање: Шабац око четрдесет, а Београд и Смедерево по тридесет. Свега у Србији око две стотине лађа. Српске су лађе пловиле од ушћа Дрине па до Цариграда. Кнез Милош је у Смедереву начинио две мале корвете, одређене за пловидбу на Црномом Мору, да би тиме у Цариграду примером показао корист, коју би имао, кад би своје лађе правио у Србији.<sup>1)</sup>

Пловидбу паробродима Дунавом поред Србије отпочело је аустријско Дунавско Паробродарско Друштво 1834 године.<sup>2)</sup> Под 1 јуном те године објављује „Администрација Друштва Дунавске Паропловитве“ (Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft) да ће отпочети пловљење пароброда по Дунаву.<sup>3)</sup> Како је то била нова и необична ствар и велика сензација за примитивну српску публику, Администрација је сматрала за потребно да објасни да је „пароплов таква лађа, која помоћу саме паре с највећим теретом и уз воду и низ воду брже и угодније плови него икаква друга лађа“, да је таква „пловитва“ и Дунавом заведена, и да је привилегисана, и да ју је и „цесаро-краљевско владеније австријско благоизволило.... узети под своје покровитељство“, да је возња сигурна, јер су „искусни у томе делу људи“ надгледали грађење лађа и испитивали „све и најмање части“ и тако даље. Ту је између осталог изне-

<sup>1)</sup> Споменик 24, 26.

<sup>2)</sup> Nikolaus von Philippovich, 47 и даље.

<sup>3)</sup> Новине Србске 1834, 140.

сена и тарифа. Преко лета 1834 године пловили су пароброди од Пеште до Старе Молдове за три и по дана, а одатле је једна „мала но угодна лађа“ служила „к даљем путовању од Старе Молдове до близу Оршаве и Чернеца у Влашкој за један дан.“<sup>1)</sup>

Пловидба паробродима Савом отпочела је много доцније, и ако је још 1833 године један „нов Dampf-schiff ишао уз Саву“.<sup>2)</sup> Тек 25 августа 1838 године, после подне, отпловио је први аустријски пароброд „Софија“ покрај Београда, уза Саву, до Сиска.<sup>3)</sup>

Дрином су од ушћа па до Зворника, где је широка до педесет фати и довољно дубока, пловиле још за време Турака доста велике лађе (готово као и по Сави). Од Зворника даље Дрина је врло брза и каменита, те се није могло пловити.<sup>4)</sup> Има помена да су вешти Подринци прелазили с једне стране обале Дрине на другу и на кладама.<sup>5)</sup>

Моравом се није пловило, ма да су, од Ђуприје па на ниже, да није било силних клада, пањева и супова, могле њоме ићи лађе с товаром од 30—40 хиљада ока. Због тога се по њој возило само чупаницама.<sup>6)</sup> Пред крај владе Кнез Милош се носио мишљу да регулише Мораву ради пловидбе и ради наводњавања. Тога ради је доводио у Србију више страних стручњака.<sup>7)</sup>

1) Ibidem.

2) Вукова Преписка I, 169.

3) Новине Србске 1838, бр. 34.

4) Вук С. Караџић, Даница 1827., 34.

5) М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Србија, 593.

6) Вук С. Караџић, Даница за 1827., 34.

7) Куниберт, 484.



Путовање по Србији у почетку владе Кнеза Милоша било је врло опасно, нешто од дивљих зверова, а још више од злих људи. И у земљи и на граници била је у почетку маса хајдука, која је свуда редом чинила грдна зла. Врло строгим мерама, које је Кнез Милош првих година своје владе предузео, путовање по Србији постало је потпуно безбедно.<sup>1)</sup> Наредбе о убијању зверова и гоњењу и тамањењу хајдука врло су честе, нарочито у прво време владе Кнеза Милоша. Ухваћени хајдуци осуђивани су на смрт и убијани без милосрђа и без обзира на то јесу ли извршили злочин према Србину, Румуну, Јеврејину или Турчину.<sup>2)</sup> Пресуде су по некад биле зверске и са мучењима. Осуђеници су, да би се свет заплашио, остављани на вешалима док не сатруну, или су бацани на точак са забраном да их ко сме скинути док не сатруну. Сем тога по читавој земљи, „по публични друмови, распутија, шумни и планински места, кроз која терговци и други путници пролазе“, Кнез Милош је поставио буљукбаше, „који мир и тишину по земљи хране и чувају“. Сваки буљубаша имао је шест, десет или дванаест момака на коњима, „наоружаних са два пиштоља, једним великим ножем, и једном дугачком шареном пушком“. Сваки је имао свој рејон, по коме је са момцима патролирао и хајдуке гонио, хватао и убијао.<sup>3)</sup> „Што се тиче сигурности личности и имања, говорио је 1829 године, у Земуну, Василије Васиљевић, тамошњи трговац, Пирху, није никакво претеривање, ако за

<sup>1)</sup> Споменик 21, 14.

<sup>2)</sup> Само за једну годину побједено је више од хиљаду разбојника у Србији (Споменик 24, 21).

<sup>3)</sup> Ј. Вујић, II, 186.

Србију речем да у том погледу међу свима земљама стоји на првом месту; није никакво претеривање ако Вас уверим да можете, обасути дукатима, ноћу, путовати кроз шуму; сваки ће Вас штитити, а нико поробити. У том погледу строгост кнежева је неумитна, и он је срећно дотерао до те тачке сигурности“. О истинитости овога тврђења Пирх је имао прилике да се потпуно увери. „За време целог мог путовања по Србији, вели он, нисам узимао моје оружје, и никад нисам ни најмање што видео, што би ме навело да другојаче радим“.¹) И други страни путници с хвалом говоре о сигурности путовања по Србији. „Нема земље у којој се путује са више безбедности него ли у Србији“, вели Боа-ле Конт 1834 године.²) Са њиховим похвалама потпуно се слажу и белешке наших људи о томе.³)

---

¹) Пирх 15, 47.

²) Споменик 24, 21.

³) Сретен Л. П, 23—24.

# Х Р А Н А

---

## 1. Јело.

*Јела по селима: посна и мрсна. — Јела по варошима. —  
Европска јела. — Турски слашкити.*

Најглавнија храна у Србији, у доба Кнеза Милоша, био је хлеб. Он је мешен понајвише од кукуруза, осим Мачве, где се јео пшенични хлеб, и сем имућнијег становништва по варошима.<sup>1)</sup> У народу је био познат и хлеб од ражи, јечма, овса, хељде и проса, али се он јео врло ретко, понекад само у невољи.

По селима се од јела, у посне дане, понајвише јео пасуљ и лук, а у мрсне, зими — кисео купус и сланина, а лети — млеко, сир и јаја. Грашак и сочиво ретко су се јели. Кромпир је од скоро био познат и мало се јео.<sup>2)</sup> О славама, свадбама, празницима и кад има гостију највећа је част у мрсне дане,

<sup>1)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, стр. 103; Споменик 17. стр. 34.

<sup>2)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827 стр. 103; М. Гавриловић II, 426; С. Милутиновић, Историја Србије, Београд 1888, 384.

лети — печено јагње, а зими — прасе, сем тога ћурка, гуска, кокош или пловка. Уз то је ишла још и *цицвара* и *гибаница*. У посне дане *риба* (то јест кад се једе, јер се ни она свагда уз пост не једе) и *пасуљ* зачињен зејтином. Отменим и драгим гостима указивала се част тиме, што им је допуштано или нуђено да сами својом руком изберу и убију живину, која им се допадне.<sup>1)</sup> О Божићу се *пекла печеница*, обично читаво крме (прасе или назиме, а код газда, где има много чељади, и назимац од две године) а може бити и овца, код сиротиње и ћуран.<sup>2)</sup> Говеђе се месо слабо јело. По селима би се говече, кад онеспособи за рад, клало и месо би се изудило за пастрму. Кллати телад сматрало се за грех.<sup>3)</sup> Свињско месо и сланина јели су се само преко зиме и то конзервирани. Ради масти, меса и сланине свака је кућа клала с јесени по једну или по неколико свиња.

У варошима се сиротиња хранила као и по селима. И имућни су људи, обичних дана, били скромни у јелу; само су о празницима правили раскошне оброке са врло различитим, мешовитим, источњачким и нашим, јеловником (кисела чорба, ћувеч, сарма, подварак, ћевап, печење, ћуфте, папазјанија, папри-

<sup>1)</sup> Кнеза Стојана из Зеока убио је Турчин у његовој кући гађајући тобож петла (Прота Матија, Мемоари, 68); Лазар Гајић из Субјела Нах. Ужичке био је у гостима код свога пријатеља Ивана. Иван му да пушку и понуди да убије кокош, но он место кокоши убије једну жену (Држ. Арх., К. К., Нар. Суд 10 јула 1826).

<sup>2)</sup> Вук С. Караџић, Срп. Рјечник под *печеница*.

<sup>3)</sup> Гласник Српског Географског Друштва III (1914), стр. 73.

каш, гибаница, сутлијаш, баклава, татлија и тако даље). Трпеза Кнез Милоша и његове браће била је и обичних дана доста обилата и разнолика.<sup>1)</sup> Богатији људи и чиновници имали су увек овчег меса на касапницама. Говеђег и свињског меса имали су само с времена на време. Телећину су Београђани морали набављати у Земуну, јер се у Србији телад није клала. Преко зиме јело се конзервирано месо и сланина, а у посне дане конзервирана риба.<sup>2)</sup>

И по селима и по варошима било је много воћа, те се јело и свеже и осушено или иначе конзервирано.<sup>3)</sup>

Европска су јела још у читавој земљи била непозната.<sup>4)</sup> У познатој Стеријиној комедији „Београд некад и сад“ овакав се разговор води између једне старинске жене и њене европеизиране унуке: „Шта

<sup>1)</sup> М. Ђ. Милићевић, Кнез Милош у причама, Нова збирка. Београд 1900, стр. 22—23; Ђ. Магарашевић, Путовање по Србији у 1827 години. Панчево, стр. 12.

<sup>2)</sup> 21 новембра 1830 шаље Сима Милосављевић, Паштрмац, из Пожаревца у Крагујевац „један чабар затопљеног куваног меса и један чабар сланине“. (Држ. Арх., К. К., Нах. Крагујевачка 1830). 13 јуна 1824 шаље из Пореча Вуле Григоријевић Кнезу Милошу „у две фучије рибе“ за Петров Пост. 15 децембра 1825 шаље му кечиге „у једној фучији“ (Држ. Арх., К. К., Нах. Пожаревачка 1824 и 1826). 2 новембра 1831 шаље му Стефан Јефтић из Пожаревца „100 ока моруне, 190 јесетре и у фучији 20 ока ајвара, 4 сува батона“ (Држ. Арх., К. К., Нах. Пожаревачка 1831).

<sup>3)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, 104. 23 октобра 1822 јавља Јован Обреновић Кнезу Милошу како „Круна (жена Јованова) од њезинога рукоделија једну чашу сладкога Вами пошилије...“ (Држ. Арх., К. К., Јован Обреновић 1822).

<sup>4)</sup> Сретен Л. П., 230.

је ово?“ пита баба. — „Кафа“, одговара унука — „Како кафа? — Жута.“ — „С млеком.“ — „Ко пије кафу с млеком. Млеко се пије само... Не могу ти, ћерко, него дај ми кафу, ако хоћеш“.¹) Димитрије Давидовић се често опомињао и причао „колики је смех проузроковало (у Крагујевцу) и какво је чудо чињено, кад су чули да он у кафу млеко меша.“²) Тек у августу 1823 године дошао је први пекар из Земуна у Београд и пекао земичке, а већ у септембру почето је да се шаље „сваке недеље по двадесет земичака“ у Крагујевац кнезу Милошу.³) У кујни Кнеза Милоша кувала се и супа и друго какво јело са запада, али то су биле изузетне ствари за децу, болеснике и отмене госте. Исто су се тако трошиле и друге намирнице, које показују западну културу и западни јеловник, али ни то није било за њега. Он је остао веран гибаници, чорби, паприкашу, киселом купусу и ћебапу.⁴)

По варошима су Турци градили и продавали по дућанима или носили по улицама: алву, ратлокум и разне врсте шећера.

## 2. Пиће.

*Ракија, вино, водњика, буза, салеп, пиво.*

Уз јело се најобичније пила мекана *шљивовица*. О гозбама се ова ракија још и грејала и зачиња-

¹) Ј. С. Поповић, Позоришна Дџла, IV. Београд 1853, стр. 7.

²) Д. Давидовић, Дџла, књ. I, стр. XI.

³) Држ. Арх., К. К., Дел. Прот. 20 август и 10 септембар 1823, № 1648 и 1788.

⁴) М. Гавриловић II, 704.

вала медом. Сем уз јело ракија се пила и иначе, и то у великој количини, те је представљала једно велико народно зло. Шљиваци су се били толико намножили да је ракија била врло јефтина; обично није коштала више од 5 пара ока. При оваквој јефтиноћи пила се готово као вода. Због тога се не само није извозила из земље, већ се, кад шљиве не роде, увозила из Угарске.<sup>1)</sup> Осим шљивовице пекло се и нешто *јабуковаче* (ракија од јабука) и *комадаре* (ракија од хлеба).

И ако је свет био навикао на ракију, јер су је пила чак и деца на сиси, опет је пијанство било узело тако великих размера, да су не само Кнез Милош, већ и сви разумни људи, без обзира на то јесу ли се у другим гледиштима слагали или размимоилазили, сви били сагласни у томе да се нађе начина да се злоупотреба и претераност у пићу пресеку.<sup>2)</sup>

У много мањој мери него ракија пило се вино, јер се винова лоза мало садила, а стране се вино мало увозило, и то само кад година омане. Због тога што га је мало било, вино је било скупо, те се пило само о гозбама, и то код богатијих људи.<sup>3)</sup> Има помена да су тадашња велика господа, у важним приликама, пила и скупоцена вина. Из писама Кнеза Милоша види се да је поручивао токајско и мускатско вино.<sup>4)</sup> На свадби кћери Јеврема Обрено-

<sup>1)</sup> Споменик 17, стр. 34.

<sup>2)</sup> Куниберт, 486; E. Lindenmayer, 3.

<sup>3)</sup> Вук С. Караџић, Даница за 1827, 104.

<sup>4)</sup> М. Гавриловић, II, 704.

вића, у Београду 2 марта (по новом) 1834 године, пио се шампањ.<sup>1)</sup>

У крајевима у којима је било смреке брао се њезин плод (вења, клековина) па се с јесени метао у туршију и, пошто би ускисао, течност се од њега пила. Та се течност звала *водњика*. Тамо, где није било смреке доносила се из крајева у којима ју је било.<sup>2)</sup> *Водњиком* се називала и течност која се отакала из туршија јабука дивљака и преко зиме пила.<sup>3)</sup>

По селима је народ, особито уз часне poste, градио *бузу* од кукурузна хлеба и воде и пио.<sup>4)</sup>

По варошима је сиротиња пила што и по селима. Имућнији су уз то пили још и кафу и шербет. Сем тога по варошким су улицама продавали Турци *салеп* и *бозу* (бузу).

*Пиво* је у Београду почело да се преноси из Земуна и да се јавно точи, први пут, 1834 године.<sup>5)</sup>

1) Вукова Прописка VI, 104.

2) 10 октобра 1820 пише из Бруснице Јован Обреновић Кнезу Милошу да му шаље „три товара клековине (вење)“ (Држ. Арх., К. К., Јован Обреновић). 11 новембра 1823 пише му из Бруснице да му шаље „три товара вење за туршију, које, ако мале буде изволите јавити да и више заповедимо набрати“ (Држ. Арх., К. К., Јован Обреновић 1823). 24 новембра 1823 пише Јован Обреновић из Пожаревца Кнезу Милошу и јавља му да је примио његово писмо од 23 новембра № 2178 заједно са „смреком, коју сте ми за водњаку благоволели одредити“ (Држ. Арх., К. К., Јован Обреновић 1823).

3) Вук С. Караџић, Српски Рјечник под *водњика*.

4) Вук С. Караџић, Срп. Рјечник под *буза*.

5) М. Ђ. Милићевић, Годишњица 22, стр. 42.



У складу са Стратегијом развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године (Службени гласник РС бр. 51/2010), а у жељи да корисницима учинимо видљивим садржај обимног библиотечног фонда којим библиотека Управе за заједничке послове републичких органа располаже, претходних година започели смо дигитализовање богате и разноврсне грађе. Са задовољством представљамо неке наслове из до сада дигитализованих монографских публикација, које се у целини могу видети у ПДФ формату на адреси: <http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

### **1871. година**

Ubicini: Constitution de la Principaute de Serbie, 1871.

Протоколи Народне скупштине која је држана у Крагујевцу 1871. године

### **1872. година**

Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији за 1872. годину, књига XXV

Речник свију вароши, варошица, села и засеока у Србији са 9 спискова и таблица, 1872.

А. Токвилъ: О демократији у Америци, 1872.

Протоколи Народне скупштине, држане у Крагујевцу 1872. године

### **1873. година**

Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији у 1873/4 години, књига XXVI

Протоколи Народне скупштине која је држана у Крагујевцу 1873. године

Грађански законик за Књажество Србију обнародован на Благовести 25. марта 1844. године, 1873.

### **1874. година**

Протоколи ванредне Народне скупштине која је држана у Крагујевцу 1874. године

### **1875. година**

Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији у години 1875, књига XXVII

Стенографске белешке о седницама Народне скупштине држане у Београду 1874/5. године, I

Стенографске белешке о седницама Народне скупштине држане у Београду 1874/5. године, II

М. Ђ. Милићевић: Чупићи Стојан и Никола, 1875.

### **1876. година**

А. Мајков: Историја српскога народа, 1876.

М. Ђ. Милићевић: Кнежевина Србија, 1876.

Џон Стјуарт Мил: О представничкој влади, 1876.

Протоколи Народне скупштине, држане у Крагујевцу и Београду 1875/6. године, 1876.

### **1877. година**

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији у досадањим зборницима нештампаних а издатих од 2. фебруара 1835. до 23. октобра 1875. године, 1877, књига 30.

Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији од 23. јануара 1876. па до 1. јуна месеца 1877. године, књига XXIX

Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији од 23. Јуна до 24. Јула 1877, књига 31.

Хронологијска и азбучна таблица свију зборника, закона и уредаба изданих у Књажеству Србији од 2. фебруара 1835. до 24. јула 1877, почињући од Зборника 1. па до 31-ог

Протоколи Народне Скупштине која је држана у Крагујевцу 1877. године

# 5

## **ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА**

1. ЖИВЕТИ БЕЗ ИГАРА: ДРАМСКИ ТРОУГАО У МЕЂУЉУДСКИМ ОДНОСИМА  
Стивен Карпман  
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
2. СМИСАО ЖИВОТА: ПРИЧЕ ИЗ ПСИХОТЕРАПИЈЕ  
Ирвин Д. Јалом  
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
3. ЈЕДАН ДАН И ДРУГЕ ПРИЧЕ О ПСИХОТЕРАПИЈИ  
Ирвин Д. Јалом  
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
4. ТИПОВИ ЛИЧНОСТИ: РАЗУМЕВАЊЕ ЛИЧНОСТИ У ПСИХОТЕРАПИЈИ И САВЕТОВАЊУ  
Вен Џоинс, Ин Стјуарт  
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
5. БОЖЈИ ЉУДИ  
Борисав Станковић  
Београд: Ringier Axel Springer, 2014.
6. ВЕЗА: ЉУБАВ КАО ЕМОЦИОНАЛНО ВЕЗИВАЊЕ  
Амир Левин, Рејчел Хелер  
Нови Сад: Психополис институт, 2015.
7. ПОГЛЕД СА ЕДИНБУРШКЕ СТЕНЕ  
Алис Манро  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
8. ПЛЕС СРЕЋНИХ СЕНКИ: И ДРУГЕ ПРИЧЕ  
Алис Манро  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
9. ПТИЦЕ У УСТИМА И ДРУГЕ ПРИЧЕ: ИЗАБРАНЕ ПРИЧЕ  
Саманта Швеблин  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
10. НЕВИДЉИВИ ЧОВЕК  
Ралф Елисон  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
11. КАПЕТАН ПРЉАВИ ФРЕД  
П. Ховард (Јене Рејте)  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
12. ОДЈЕЦИ У ПРОВАЛИЈИ: АНТОЛОГИЈА ЕРСКОГ АФОРИЗМА  
Слободан Симић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
13. САБО ЈЕ СТАО  
Ото Хорват  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.

14. И НОЋ СЕ УВУКЛА У ЊЕГОВО СРЦЕ  
Ђорђе Писарев  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
15. МИ ЖЕ СЕНТАНДРЕЈЦИ  
Петар Милошевић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
16. ИЗЛОЖБА  
Миодраг Кајтез  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
17. АТАКА НА ИТАКУ  
Мирко Демић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
18. РОМАН НОАР С АРГЕНТИНЦИМА  
Луиса Валенсуела  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
19. РУКА ВАТРЕ  
Алберто Руј Санчез  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
20. РЕЗЕРВНИ ЖИВОТ  
Лидија Димковска  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
21. У ОЧЕКИВАЊУ НОБЕЛОВЕ НАГРАДЕ  
Ђушко Родев  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
22. LA SANS PAREILLE: ЉУБАВНИ РОМАН СА ДОДАЦИМА  
Миљисав Савић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
23. МАЛИ ГЛОСАР КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА  
Миљисав Савић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
24. СРПСКИ БИОГРАФСКИ РЕЧНИК; КЊИГА 6  
Нови Сад: Матица српска, 2014.
25. НОРМАТИВНА ГРАМАТИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА  
Предраг Пипер, Иван Клајн  
Нови Сад: Матица српска, 2014.
26. ЧИСТИНА  
Ана Ристовић  
Београд: Архипелаг, 2015.

27. ДИВЉИ ЛАБУД  
Мајкл Канингем  
Београд: Архипелаг, 2015.
28. ФЕНИКСОВ СИНДРОМ  
Алексеј Слаповски  
Београд: Архипелаг, 2015.
29. ГРОФ САВА ВЛАДИСЛАВИЋ  
Никола Моравчевић  
Београд: Архипелаг, 2015.
30. ИЛУСТРОВАНА ИСТОРИЈА БЕОГРАДСКИХ КАФАНА:  
ОД ТУРСКОГ ХАНА ДО АЕРО КЛУБА: 1800–1941.  
Борис Белингар, Бошко Мијатовић  
Београд: Архипелаг, 2015.
31. ИЗВАН ВРЕМЕНА  
Давид Гросман  
Београд: Архипелаг, 2014.
32. НИШТА ОД УМЕТНОСТИ  
Петер Естерхази  
Београд: Архипелаг, 2015.
33. ПОСЛЕДЊИ РОМЕЈИ  
Немања Ротар  
Београд: Архипелаг, 2015.
34. РАЗБРАЈАЛИЦА: ОКТОПОД ПРИЧА  
Ласло Блашковић  
Београд: Архипелаг; Нови Сад: Завод за културу Војводине,  
2014.
35. СЛУЧАЈ КУКОЦКИ  
Људмила Улицка  
Београд: Архипелаг, 2014.
36. СУТРАДАН ПОСЛЕ ДЕТИЊСТВА: КЊИГА О МИКИ  
АНТИЋУ, НЕЖНОСТИ, ПТИЦАМА И ОДРАСТАЊУ  
Немања Ротар  
Београд: Архипелаг, 2015.
37. СВЕТЛОСТ НА ВОДИ: ПУТ НА СЕВЕР  
Веселин Марковић  
Београд: Архипелаг, 2015.
38. ТРИ ПРИЧЕ О САМОУБИЦАМА  
Горан Марковић  
Београд: Архипелаг, 2015.

## PREPORUČUJEMO

### **1. Sakupio i priredio Antonije Đurić: ŽENE SOLUNCI GOVORE / Beograd: Evro-Giunti, 2014.**

Preuzeto sa sajta:

[http://www.delfi.rs/knjige/57872\\_zene\\_solunci\\_govore\\_knjiga\\_delfi\\_knjizare.html](http://www.delfi.rs/knjige/57872_zene_solunci_govore_knjiga_delfi_knjizare.html)

Povodom stogodišnjice od početka Prvog svetskog rata, Evro–Đunti je objavio knjigu Antonija Đurića, potresno svedočanstvo o hrabrim i odvažnim kćerima Srbije koje su branile obraz i čast svog naroda u Prvom svetskom ratu, o kojima je svetska štampa pisala sa divljenjem, a čuveni francuski generali, poput Franše D’Eperea, u njima videli veliku uzdanicu za odbranu od neprijatelja. Svetska štampa donosila je njihove slike na svojim naslovnim stranama i sa divljenjem izveštavala o junačkim podvizima velike Milunke Savić, srpske Jovanke Orleanke, i Sofije Jovanović, čuvene braniteljke Beograda. Antonije Đurić pripoveda nam o podvizima i junaštvu odvažne Vasilije Vukotić, ćerke serdar Janka Vukotića, Nataliji Bjelajac, hrabroj Slovenki koja je napustila rodni Maribor i pošla da brani srpsku zemlju. Tu su i priče o Marici Savić, Milosavi Perunović, Lenki Rabasović i mnogim drugim heroinama koje su preživele sve strahote Albanije i hrabro zakoračile na Solunski front, kako bi učestvovale u oslobađanju svoje voljene otadžbine...

„Ja sam ih gledao i na ratištu, s puškom i bombom u ruci, i u bolnicama, u kojima su na materinske i sestriinske grudi privijale ranjene junake, i u povlačenju kroz neprohodne albanske gudure, gde se na nemoćne i slomljene bolom pucalo u leđa iz zaseda, i u kojima se masovno umiralo od gladi i zime... Gledao ih i divio im se! Ni straha, ni kolebanja, ni suza, ni uzdaha! Nije bilo žrtve koju one ne bi mogle da podnesu za svoju otadžbinu. To su odvažne kćeri Srbije, majke i sestre junaka sa Cera i Kolubare, mojih ratnih drugova, kojima je otadžbina bila preča od života i koje su, birajući između poniženja i smrti – izabrale smrt...”

Anri Barbi, francuski književnik

### **2. Fernando Sorentino: SEDAM RAZGOVORA SA HORHEOM LUISOM BORHESOM / Beograd: Dereta, 2014.**

Preuzeto sa sajta: <http://dereta.rs/6d51d358-3ff8-4b54-8352-8e33dc6d2276/7-razgovora-s-Horheom-Luisom-Borhesom.aspx#.VvE7ujEtG2A>

*Paradoksalno je to što dijalozi između jednog pisca i jednog novinara manje podsećaju na ispitivanje, a više na izvesnu vrstu samoposmatranja. Za onoga ko pitanja postavlja, to može biti zamoran i dosadan zadatak; za ispitanika, to je nešto poput nove avanture u kojoj vreba nešto tajno i nepredvidljivo. Fernando Sorentino poznaje moje delo – nazovimo ga tako – mnogo bolje od mene; tome doprinosi činjenica da ja određeni tekst napišem samo jednom, a on ga pročita mnogo puta, što moja dela čini manje mojim nego njegovim. Diktirajući ove reči, ne bih želeo da potcenim njegovu blagonaklonu strpljivost; koliko je samo večeri, u otvorenim razgovorima, uspeo da me odvede, kao tek onako uzgred, do potrebnih odgovora koji su kasnije i mene samog iznenađivali, a koje je on nesumnjivo i očekivao.*

Horhe Luis Borhes

Oko 1923. godine jedan kratkovidni i stidljivi mladić otkrio je kako su književnost i prozelitizam dve jasno razdvojene suštine; saznao je da detaljni opis bede ili bogatstva nije uvek i zanosan; shvatio je da se gramatika i efikasnost stila međusobno ne isključuju, da mašta ne otežava smišljanje priče, da navika da se čita ne smeta navici da se piše; osim toga, uvideo je da neki čitaoci uživaju u čitanju. Potom, vodeći se prirodom svoje inteligencije, šezdeset godina stvarao je stroga i raznovrsna dela: priče o grubijanima (*Čovek sa ružičastog ugla*), detektivske priče (*Smrt i kompas*), satire (*Pjer Menar, autor Don Kihota*), metafizička (*Kružne ruševine*) i estetska razmišljanja (*Sujeverna etika čitaoca*), književne igre (*Kraj*), teološke zagonetke (*Tri verzije Jude*)...

Fernando Sorentino, oduševljeni čitalac Borhesovih dela, sedam dana strpljivo je ispitivao pisca: nije mu uvek podilazio svojim pitanjima, jer podilaženje vodi u dosadu, a dosada u ništavilo; od ovog blagog maltretiranja, pisac se branio radije ironijom nego ozlojeđenošću. U ovoj knjizi, Borhes nam je predstavljen kao uvek drugačiji, ponekad i protivurečan. S vremena na vreme sarkastičan, samovoljan, velikodušan... Ali uvek precizan i očaravajuć.

### **3. Simon de Bovoar: NESPORAZUM U MOSKVI / Beograd: Laguna, 2015.**

Preuzeto sa sajta:

[https://laguna.rs/n2810\\_knjiga\\_nesporazum\\_u\\_moskvi\\_laguna.html](https://laguna.rs/n2810_knjiga_nesporazum_u_moskvi_laguna.html)

Intrigantni rukopis objavljen nakon autorkine smrti prvi put na srpskom jeziku.

Dva glasa. Dva sveta. Jedan život.



*Nastavila je školovanje, zaklela se da će se usprotiviti svojoj sudbini: napisće doktorsku tezu koja će podići prašinu, dobiće katedru na Sorboni, dokazaće da ženski mozak vredi isto koliko i muški. Ništa se od svega toga nije desilo. Držala je predavanja i bila aktivna u feminističkim pokretima. Ali kao i druge žene – one koje nije volela – dozvolila je da je iscede muž, sin, kuća...*

Novela koju Simon de Bovoar nije želela da objavi zbog očiglednih aluzija na njen privatni život sa Sartrom.

*Nesporazum u Moskvi* govori o bračnoj krizi i krizi identiteta kroz koju Nikol i Andre, bračni par profesora u penziji, prolaze za vreme putovanja u Moskvu. Provlačeći problem komunikacije kroz celo delo, De Bovoar analizira gorke posledice starenja: propadanje tela, odustajanje od planova i seksualnog života, gubitak nade... Posledica zaoštavanja „nesporazuma“ jeste sve dublje zaranjanje u prošlost koje na kraju dovodi do zapitanosti o samom smislu ljudskog života. U brzom ritmu smenjuju se stanovišta glavnih junaka te tako paralelno stičemo uvid u muško i žensko gledište, njihove razlike i sličnosti. Simon de Bovoar je već koristila ovakav dvostruki fokus u svojim ranijim romanima, ali nikad sa tolikim intenzitetom i takvom komplementarnošću kao u *Nesporazumu u Moskvi*.

*A ona se odrekla svih svojih ambicija iz mladosti: zbog njega. Oduvek je odbijao to da vidi. Zbog njega je bila ta žena koja više ne zna kako da upotrebi vreme što joj je ostalo da proživi. Neki drugi muškarac podsticao bi je da radi, davao bi joj lični primer. A on ju je odvratio od toga. Ostala je praznih ruku, na svetu je imala samo njega, koga odjednom nije imala. Surova protivrečnost besa koji je proistekao iz ljubavi i koji ubija ljubav.*

#### **4. Milan Oklopdžić: VIDEO / Beograd: Dereta, 2014.**

Preuzeto sa sajta:

<http://dereta.rs/96efe150-cc90-45db-8386-ec039d4434fd/Video.aspx#.VvE90TEtG2A>

Roman *Video* je, baš kao što su i *Ca. Blues* i *Metro*, napisan u dvostrukoj ekspoziciji, odnosno, u ovom slučaju „dvostrukoj eksploziji“, što je kod čitalačke javnosti postalo pravi trade mark Milana Oklopdžića. Na ovim uzbudljivim stranicama, „snimljenim“ na VTR traci u studiju a kasnije „prebačenim“ na VHS kasetu, smenjuju se lične storije i sudbine raznoraznih reditelja, scenografa, kamermana, glumica, voditeljki, svirača i mnogih drugih aktera „ozračenih“ video-slikama... Iako svestan čuvene maksime da jedna slika govori više od hiljadu reči, autor nas alarmantno opominje da smo od ostrašćenih konzumenata video-klipova s vremenom postali ozbiljne žrtve i simulanti tuđih života i da bi s tom

zavodljivom, ali i te kako opasnom pasijom trebalo što pre prestati. Otuda je i lakše razumeti, sada već kultnu Oklopdžićevu rečenicu s početka jednog od udarnih TV dnevnika: „Ja sam Mika Oklop, vi niste”...

## **5. Fridrih Niče: VESELA NAUKA / Beograd: Dereta, 2015.**

Preuzeto sa sajta: <http://dereta.rs/bf6aff35-0955-4191-b0fe-16c806767bc6/Vesela-nauka.aspx#.VvFDATetG2A>

*Vesela nauka* označava prelaz od ranih spisa ka zrelijem stvaralačkom periodu u kojem su nastala dela poput *Tako je govorio Zaratustra* i *Volja za moć*.

Prvo izdanje *Vesele nauke* (1882) obuhvatalo je četiri knjige sa uvodnim tekstom „Šala, lukavstvo i osveta” koji se sastoji od izreka i aforizama u stihu. Već u drugom izdanju (1887) autor je dodao i petu knjigu, kao i „Pesme princa slobodnog ko ptica na grani”, što predstavlja jedinu poeziju koju je objavio.

I u ovom delu Niče govori o središnjem problemu svoje filozofije, problemu kulture, pogotovo ako je ona institucionalizovana i kao takva lišena vitalističkih osobina ili ukoliko apsorbuje dekadentnu umetnost kojoj se veliki filozof žestoko protivio. Značaj ovog dela ogleda se, između ostalog, i u tome što će u njemu prvi put formulisati čuvenu tezu „Bog je mrtav”, kojom osporava dotadašnje načelo Boga kao apsolutnog izvora moralnih principa. Ničeove refleksije o moralu često su bile pogrešno interpretirane, zbog čega ga je dugo pratio epitet kontroverznog mislioca.

*Vesela nauka* pisana je u Ničeju svojestvenoj fragmentarnosti i, kako sam autor kaže, „jezikom jugovine”, što bi značilo jezikom svežine, ali i nemira, nadmenosti i radosti povratku životnih sokova, uprkos tome što je često isticao značaj bolesti u razvoju duha. Snažan poetski izraz koji dominira u oblikovanju refleksija čini ovo delo najboljim pokazateljem Ničeove strastvene stvaralačke prirode.

# 6

## **ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА**

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА  
ПЕРИОД ФЕБРУАР–МАРТ 2016. ГОДИНЕ**

1. ДРУГИ КРУГ  
Миљенко Јерговић, Светислав Басара  
Београд: Лагуна, 2015.
2. ЕМА  
Александар Мекол Смит  
Београд: Самиздат, 2015.
3. ЛИНДА  
Лејф Г. В. Пешон  
Београд: Лагуна, 2015.
4. МАЛИ ГЛОСАР КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА  
Милисав Савић  
Зрењанин, Нови Сад: Агора, 2015.
5. НА ПУТУ  
Џек Керуак  
Београд: Лагуна, 2015.
6. АМЕРИКАНА  
Чимаманда Нгози Адичи  
Београд: Лагуна, 2014.
7. СЛЕПИ МИШ  
Ју Несбе  
Београд: Лагуна, 2015.
8. СПАСИТЕЉ  
Ју Несбе  
Београд: Лагуна, 2013.
9. СТАРИ ГРОБОВИ  
Тони Парсонс  
Београд: Лагуна, 2015.
10. СВАКЕ НОЋИ У ДРУГОМ ГРАДУ  
Давид Албахари  
Београд: Српска књижевна задруга, 2009.